

No 132 (132) (2024)

The scientific heritage
(Budapest, Hungary)

The journal is registered and published in Hungary.

The journal publishes scientific studies, reports and reports about achievements in different scientific fields.

Journal is published in English, Hungarian, Polish, Russian, Ukrainian, German and French.

Articles are accepted each month.

Frequency: 24 issues per year.

Format - A4

ISSN 9215 — 0365

All articles are reviewed

Free access to the electronic version of journal

Edition of journal does not carry responsibility for the materials published in a journal.

Sending the article to the editorial the author confirms it's uniqueness and takes full responsibility for possible consequences for breaking copyright laws

Chief editor: Biro Krisztian

Managing editor: Khavash Bernat

- Singula Aleksandra - Professor, Department of Organization and Management at the University of Zagreb (Zagreb, Croatia)
- Bogdanov Dmitrij - Ph.D., candidate of pedagogical sciences, managing the laboratory (Kiev, Ukraine)
- Chukurov Valeriy - Doctor of Biological Sciences, Head of the Department of Biochemistry of the Faculty of Physics, Mathematics and Natural Sciences (Minsk, Republic of Belarus)
- Torok Dezso - Doctor of Chemistry, professor, Head of the Department of Organic Chemistry (Budapest, Hungary)
- Filipiak Pawel - doctor of political sciences, pro-rector on a management by a property complex and to the public relations (Gdansk, Poland)
- Flater Karl - Doctor of legal sciences, managing the department of theory and history of the state and legal (Koln, Germany)
- Bence Orban - Doctor of sociological sciences, professor of department of philosophy of religion and religious studies (Miskolc, Hungary)
- Feld Ella - Doctor of historical sciences, managing the department of historical informatics, scientific leader of Center of economic history historical faculty (Dresden, Germany)
- Owczarek Zbigniew - Doctor of philological sciences (Warsaw, Poland)
- Gál Jenő - MD, assistant professor of history of medicine and the social sciences and humanities (Budapest, Hungary)
- Borbély Kinga - Ph.D, Professor, Department of Philosophy and History (Kosice, Slovakia)
- Eberhardt Mona - Doctor of Psychology, Professor, Chair of General Psychology and Pedagogy (Munich, Germany)
- Kramarchuk Vyacheslav - Doctor of Pharmacy, Department of Clinical Pharmacy and Clinical Pharmacology (Vinnytsia, Ukraine)

«The scientific heritage»

Editorial board address: Budapest, Kossuth Lajos utca 84,1204

E-mail: public@tsh-journal.com

Web: www.tsh-journal.com

CONTENT

ART STUDIES

Zhu Sisi

BAYAN ACORDION IN THE CONTEXT OF
EVOLUTIONARY CHINESE INSTRUMENTAL SCHOOL ...3

BIOLOGICAL SCIENCES

Glogov P.

ROLE OF ALLELOPATHY IN THE ECOLOGICAL
STRATEGY OF SOME INVASIVE ALIEN TREE SPECIES
POSING A THREAT TO THE NATURAL FORESTS IN
BULGARIA6

ECONOMIC SCIENCES

**Akylbekova N., Mambetova A.,
Kerimalieva V., Dzhumabaeva M., Neevina E.**

TOURISM AS A PROMISING SECTOR OF THE
ECONOMY11

Karkashadze N., Benidze N., Ukleba Sh.

STUDYING THE CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS
BUYING CLOTHES IN GEORGIA THROUGH THE
EXAMPLE OF THE IMERETI REGION15

HISTORICAL AND ARCHEOLOGICAL SCIENCES

Sofieva K.

ISLAM IN THAILAND19

MEDICAL SCIENCES

Mammadova S., Aliyev T., Zeynalov H.

USE OF A BEAM FIXATION SYSTEM IN THE
MANUFACTURE OF PARTIALLY REMOVABLE
DENTURES24

Baratova D., Baratova M.

MULTIPLE MYELOMA AND HELICOBACTER PYLORI
INFECTION DIAGNOSIS, TREATMENT AND
PREVENTION26

PEDAGOGICAL SCIENCES

Tkachenko V., Khomych O.

WAYS OF MANAGING SELF-DEVELOPMENT OF
PERSONALITY31

PHILOLOGICAL SCIENCES

Khairulina N., Tyshakova L.

CLASSIC ENGLISH DRAMA: GENDER PECULIARITIES OF
CHARACTERS' SPEECH35

ART STUDIES

БАЯН-АКОРДЕОН В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ КИТАЙСЬКОЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Чжу Сиси

*аспірантка кафедри музикознавства та культурології
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна
ORCID ID: 0009-0003-1396-5290*

BAYAN ACORDION IN THE CONTEXT OF EVOLUTIONARY CHINESE INSTRUMENTAL SCHOOL

Zhu Sisi

*postgraduate student
of the Department of Musicology and Cultural Studies
Sumy State Pedagogical University
Named after A.S. Makarenko
Sumy, Ukraine
ORCID ID: 0009-0003-1396-5290
DOI: [10.5281/zenodo.10795922](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795922)*

Анотація

У статті здійснено історико-культурологічний аналіз розвитку баянно-акордеонного виконавства в контексті еволюції китайської інструментальної школи. У роботі проаналізовано вплив взаємопроникнення західних та східних традицій на розвиток баянно-акордеонного мистецтва в Китаї. Встановлено, що симбіоз традицій найбільш розкривається у жанрово-стильових категоріях музичних творів. На основі аналізу наукового доробку визначено стан баянно-акордеонного феномену в контексті інструментальної школи та музичної освіти Китаю. Наведені данні розкривають сучасні проблеми функціонування означеного явища у неспецифічному культурно-музичному середовищі та окреслюють подальшу перспективу його розвитку в китайському інструменталізмі.

Abstract

The article provides a historical and cultural analysis of the development of accordion-accordion performance in the context of the evolution of the Chinese instrumental school. The paper analyzes the influence of the interpenetration of Western and Eastern traditions on the development of accordion-accordion art in China. It was established that the symbiosis of traditions is most revealed in the genre-style categories of musical works. Based on the analysis of the scientific work, the state of the accordion-accordion phenomenon in the context of instrumental school and music education in China is determined. The given data reveal the modern problems of the functioning of this phenomenon in a non-specific cultural and musical environment and outline the further perspective of its development in Chinese instrumentalism.

Ключові слова: баян-акордеон, виконавство, інструментальна школа, жанрово-стильові особливості, музична освіта, репертуар.

Keywords: accordion-accordion, performance, instrumental school, genre-stylistic features, musical education, repertoire.

Постановка проблеми. Для сучасного музикознавства китайське баянно-акордеонне виконавство в аспекті розвитку музичної освіти, інструментальної та композиторської шкіл, навчального та концертного репертуару, методики та технологій навчання становлять особливий інтерес. Особлива увага до виконавської майстерності на інструменті покликана, перш за все, неспецифічним побутуванням баяну-акордеону в музично-культурному просторі Китаю, але з унікальною популярністю цього виду музикування в китайському суспільному середовищі. Історичний шлях баянно-акордеонного мистецтва в Китаї складає приблизно півстоліття, але за такий короткий проміжок китайська баянно-акордеонна школа відзначається значними здобутками за високим рівнем виконавської майстерності, фахової освіти, популярністю та започаткуванням

академічної баянно-акордеонної підготовки на усіх ланках інструментальної школи. Історико-культурологічне осмислення розвитку баянно-акордеонного виконавства в контексті інструментальної практики Китаю складає актуальність теми нашої статті.

Мета роботи – баянно-акордеонне виконавство в контексті розвитку інструментальної школи Китаю.

Матеріали та методи. На сучасному етапі було зібрано значну базу історичних фактів про китайську музичну культуру, висвітлено питання музичної теорії, методики навчання музики, сформовано систему трансляції виконавського досвіду тощо. Етномузикологічний аспект розвитку китайської музики висвітлено в численних працях Ван Гунці, Пен Чен, Пу Хенцзянь, Хуан Сянпен та ін.

Значну увагу приділено питанням розвитку системи музичної освіти (Ван Пешоань, Сяо Чаожань, Хо Інін, Чжан Сянь, Чжан Юань, Ван Юйхе та ін.). Еволюцію інструментального виконавства представлено переважно доробком китайських дослідників, що зумовлює подальші наукові розвідки за даною тематикою. Методологічним вектором нами обрано історичний, культурологічний та музикознавчий підходи, що орієнтовані на вивчення походження, передумов розвитку та визначення подальших перспектив баянно-акордеонного виконавства в Китаї.

Результати дослідження. Джерелом походження та розвитку баянно-акордеонного виконавства в китайському музичному мистецтві вважається практика музикування на давніх мовних інструментах на Сході. Водночас питання походження таких інструментів як гармоніка залишається не достатньо з'ясованим, оскільки виготовлення таких видів інструментів паралельно відбувалось в багатьох культурах.

Багато дослідників прототипами китайських гармонік вважають сопілки, китайські шен та лушен, інструмент «симфонія» як послідовник стародавньої волинки, флейта Пана тощо [2, с. 40]. Така різноманітність схожих за конструкцією та особливостями звуковибудування музичних інструментів, що зародилися в різних культурах світу, дозволяє припустити, що єдиного прообразу сучасного баяну-акордеону точно не визначено. Різні типи стародавніх музичних інструментів є лише свідченням процесу еволюції та технологічного розвитку інструментарію. Проте, китайські прототипи інструментів слугували основою для створення сучасної гармоніки. Зазначені інструменти справді послужили найважливішою основою для формування сучасних гармонік. Отже, тип мовного звуковидобування на баяні-акордеоні, зародився переважно на Сході, у тому числі в Стародавньому Китаї. Історія гармонік, згідно з дослідженням німецького та американського етнографа Курта Загса складає трьохтисячну історію, що розпочалася у 2700 роках до н.е. і є прототипом таких стародавніх інструментів, як шен, юй і лушен [5, с. 18].

Образна тематика національної китайської музики вирізняється самотутністю та специфічністю, якій характерні філософська, естетична та пасторальна концептуальність. За образним змістом китайська музика висвітлює тему природи, пташину та квіткову тематику як символ гармонії та краси. Типові риси музичних творів спостерігаємо й у назвах творів, які складають специфічну програмність традиційної музичної культури Китаю (наприклад, «Політ феніксу»). У національній музичній культурі визначилась певна символіка, яка розкриває зміст та образ певних персонажів. Наприклад, фенікс втілює жіночий образ та могутність, є символом людського духу, що протистойть матеріальному світу. Символ дракону розкриває велич, гармонію та мудрість як синкретичний образ різних китайських тварин. Образ бамбуку є втіленням чистоти та довголіття, водночас лотос розкриває ду-

ховне пробудження та свідомість. Тобто, традиційна музична культура орієнтована на естетику природи, гармонію та красу, що також спостерігається і в інших видах мистецтва (живопису, літературі, видовищних жанрах). Таким чином, китайські музичні інструменти з мовним принципом звуковибудування не можливо розглядати від загальних особливостей та тенденцій розвитку національного мистецтва. Наприклад, Шен та його різновиди використовувались в китайському культурному середовищі у якості постійних інструментів народного, світського, палацового та храмового, театрального супроводу. Виконавська практика на цих інструментах отримала популярність серед усіх верств населення у якості сольного, ансамблевого музикування та супроводу видовищних видів мистецтва.

Саме народна музика заклала підґрунтя для розвитку баянно-акордеонного мистецтва в КНР. Однак, серед етнографів, фольклористів та музикознавців період виникнення баяну-акордеону залишається не визначеним. Існує думка про те, що цей неспецифічний для Східної культури інструмент з'явився як подарунок від іноземців на початку XX століття [3, с. 277]. Проте, слід провести паралелі з історією розвитку інструменту в інших країнах. Наприклад, на Балканах, де баян-акордеон теж був привезений українськими солдатами під час Другої світової війни та отримав широку популярність серед суспільства як символ патріотизму, боротьби та національної єдності. Дійсно, зазначена тенденція розвитку в багатьох країнах символізується з ознаками боротьби за свободу, війнами, піднесенням національної культури, які пізніше стають інструментами «національного характеру».

Існують декілька версій, що на території Китаю баян-акордеон з'явився завдяки французьким послам та набула широкої популярності наприкінці правління династії Цин [4, с.18]. Також, серед розповсюджених версій появи інструменту в Китаї є культурний обмін між країнами Сходу та Заходу, політичні події та Цьому культурному обміну також сприяли політичні події та війна 1940 року. За спостереженнями автора статті, в Китаї немає чітких критеріїв, які розрізняють баян з акордеоном, саме тому ми інтерпретуємо баянно-акордеонне виконавство як одне поняття, що має певні відмінності у його визначенні на теренах пострадянського простору. Проте, як і у більшості країн практично до середини XX століття акордеон розвивався виключно в аматорському середовищі та використовувався переважно у якості акомпанементу. Не зважаючи на це, перші методичні матеріали з'являються на початку XX століття (Навчальний посібник гри на акордеоні, 1908 р) [5, с.200]. Поява перших самовчителів гри на інструменті відіграли значну роль для подальшого розвитку баянно-акордеонного виконавства в Китаї. Серед важливих причин можемо назвати: ствердження західного походження баяну-акордеону в КНР; наявність в перших методичних розробках практичних вправ, які розкривають специфіку інструменту; вплив західних теоретиків та становлення музично-виконавського уявлення та композиторської школи.

Одним із історичних процесів розвитку баянно-акордеонного мистецтва в КНР стало виробництво китайських інструментів, які були виготовлені шанхайським майстром Ши Ревангом. Саме він фактично визначив технологічні принципи гри на баяні-акордеоні, адаптував в китайське музично-культурне середовище. Подальша модернізація перших видів гармонік полягала в реконструкції їх корпусу з хроматичним звукорядом, що дозволяли легко транспортувати з певної тональності в іншу. Як і в багатьох країнах, де баян-акордеон має схожі історичні шляхи розвитку (Сербія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Хорватія, Україна та ін.), в Китаї формувалися організації аматорів та любителів гармонік. Таке товариство в Китаї було створено у 1930 році, яке переважно займалося популяризацією даного виду мистецтва та організацією концертних заходів і фестивалів за участю баяністів-акордеоністів. До перших викладачів з баяну-акордеону варто віднести організатора цієї спілки Ван Цисюня, який мав музичну освіту та підготував плеяду виконавців.

Висновки. Історичний екскурс баянно-акордеонного мистецтва в контексті китайської інструментальної школи дозволив констатувати про поступову появу різних виконавських практик, популяризацію музики, зародження принципів музикування. Вплив західної культури на розвиток китайського мистецького простору створили підґрунтя для визначення неспецифічних музично-інструментальних явищ, які набули нових образних та національних характеристик. Баянно-акордеонне

виконавство представлено у різних формах музикування (сольне, ансамблеве, музичний супровід). Поява першої навчальної літератури та створення аматорських організацій сприяли популяризації та подальшій організації системи спеціальної освіти. Серед гальмуючих чинників професійного розвитку інструменту слід назвати: зародження та поширення баянно-акордеонного музикування серед аматорів; недосконалість конструкції інструментів китайського виробництва та діатонічний стрій; перевага розважальної функції інструменту та відсутність репертуару, який до 1960-х років складався переважно з обробок народної музики та перекладу.

Список літератури

1. Ле Ван Тоан. Жанр Куанхо : традиції та сучасність: автореф. дис... канд. мист. : 17.00.03. Київ, 1998. 21 с.
2. Лі Чжи. До проблеми синтезу мистецтв. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи: матеріали XIV Міжнародна науково-практична конференція (21 квітня 2023 р.). Конін–Ужгород–Перемишль–Херсон, 2023. С. 39–41.
3. Лі Хуасінь. Взаємодія культур у музичній творчості: китайські образи у західній музиці. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2023. № 3. С. 276–281.
4. Ма Вей. Концепція форми в музиці Китаю і Європи: аспекти композиції та виконавства: автореф. дис... канд. мист. : 17.00.03. Одеса, 2004. 21 с.
5. Ян Мін'юан. Народні пісні і танці в Китаї. Пекин: «Народна музика». 1996. 323 с.

BIOLOGICAL SCIENCES

ROLE OF ALLELOPATHY IN THE ECOLOGICAL STRATEGY OF SOME INVASIVE ALIEN TREE SPECIES POSING A THREAT TO THE NATURAL FORESTS IN BULGARIA

Glogov P.

Associated Professor, PhD,

Forest Research Institute – Bulgarian Academy of Sciences,
Sofia, Bulgaria

DOI: [10.5281/zenodo.10795924](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795924)

Abstract

In Bulgaria, studies of the allelopathic relationships between plants are mainly focused on agrophytocenoses, more specifically determination of allelopathic interference in the systems "crop - weed". The aim of the present study is, based on data from review of scientific publications and electronic databases, to assess the role of allelopathy in the ecological strategy of the main invasive alien tree species (IAS), representing the greatest threat to biodiversity in Bulgarian forests.

The object of study are the following IAS that invade forest habitats on the territory of Bulgaria and enter into competition with local plants: *Acer negundo* L., *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle, *Amorpha fruticosa* L., *Elaeagnus angustifolia* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Fraxinus pennsylvanica* Marshall and *Morus alba* L. The assessment of the place of allelopathy in the ecological strategy of the IAS is based on the following criteria (main plant functional traits): *Juglone index*, *Tolerans of IAS to environmental conditions*, *Propagation by seeds*, *Vegetative propagation*, *Growth*, *Disease and pest resistance*.

The shareholding of allelopathy (*Aias*) compared to other criteria for all IAS is in the range 0.4-0.5, which means that allelopathy plays an equal role together with the other main criteria forming the ecological strategy of the species. Phytochemical activity can be manifested with different strength in the different stages of the invasion of the IAS in the forest communities with disturbed structure, thereby facilitating the manifestations and strengthening the effect of the impact of the remaining competitive plant functional traits of the species in its ecological strategy.

Keywords: invasive alien species, allelopathy, phytotoxins, forest communities, competition.

Introduction

Invasive alien species (IAS) are recognised for triggering various impacts, such as habitat modification, the alteration of community structure, and affecting ecosystem processes (Caramelo et al. 2021). One of the possible mechanisms of successful IAS introduction is explained by allelopathic interactions, when these species in one way or another secrete substances that suppress or, conversely, activate the vital activity of surrounding plants in the local phytocenosis (Nikolaeva et al. 2021). According to so called Novel Weapon Hypothesis, many IAS are successful invaders because they release allelopathic compounds that are highly suppressive to naïve competitors in invaded ranges but are relatively ineffective against competitors in their native range. (Ayub et al. 2020). For this reason research of allelopathic effects of IAS is important for their management because of their influence on native communities (Rafikova and Veselkin, 2022).

Zhang et al. (2021) conducted meta-analysis of 384 studies that measured allelopathic effects between plant species including invasive ones and concluded that overall, allelopathy reduced plant performance by 25%, but the variation in allelopathy was high. It depends of type of method affected the allelopathic effect (which is stronger in leave leachates and wicker in soil leachates), phylogenetic distance between species (it became more negative with increasing phylogenetic distance), plant origin (native plants suffered more from leachates of naturalised alien plants than from leachates of other native plants).

In Bulgaria, studies of the allelopathic relationships between plants are mainly focused on agrophytocenoses, more specifically determination of allelopathic interference in the systems "crop - weed" (Dimitrova, 2008) including investigations on invasive alien weeds like *Sorghum halepense* (L.) Perse. (Kalinova et al., 2012) and *Xanthium strumarium* L. (Nakova, 2004, Kalinova et al. 2012). According to Marinov-Serafimov et al. (2013) because of the selective nature of allelopathy, we should not expect that it alone could destroy all weeds in a typical agricultural setting, but it could function as an element of an overall weed control strategy.

The aim of the present study is, based on data from scientific publications, to assess the role of allelopathy in the ecological strategy of the main invasive alien tree species, representing the greatest threat to biodiversity in Bulgarian forests

Materials and methods

Glogov (2023) defines the following main invasive alien tree species that invade forest habitats on the territory of Bulgaria and enter into competition with local plants: *Acer negundo* L., *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle, *Amorpha fruticosa* L., *Elaeagnus angustifolia* L., *Gleditsia triacanthos* L., *Laburnum anagyroides* Medik., *Robinia pseudoacacia* L. The mentioned IAS are included in the List of Invasive Alien Species of Vascular Plants in Bulgaria (Petrova et al., 2013).

This literature review was conducted with an extensive search in physical library of Forest Research Institute-Bulgarian Academy of Sciences, and search engines in the Bulgarian libraries shared database

COBISS+, world electronic databases and scientific networking sites Web of Science, Scopus and Research gate, CABI. The keywords used in combination during the search were “allelopathy”, “invasive alien species”, “juglone index”, “phytotoxins”, latin and common names of the above mentioned woody species. At this stage *Gleditsia triacanthos* and *Laburnum anagyroides* are removed from the study due to the lack of data on their *juglone index* values. In their place, the present study included two alien tree species that pose a serious threat to natural regeneration in our riparian forests - *Fraxinus pennsylvanica* Marshall and *Morus alba* L. (Hinkov, 2023), but are not yet included in the official IAS list for Bulgaria. The span of the literature search was between November 01, 2023, and February 10,

2024. A total of 28 original articles were selected for inclusion in the review.

The assessment of the place of allelopathy in the ecological strategy of the IAS is based on the following criteria (main plant functional traits):

A- Juglone index.

The allelopathic potential of IAS was quantified by "juglone-index", which uses the known allelopathic ability of black walnut (*Juglans regia* L.) leaf extracts as a reference point.

The values of juglone index (I_j/x) for each woody species are according to the data of Csiszár (2009) obtained at higher concentration extract (5 g plant material extracted by 100 ml distilled water). The assessment of the allelopathic impact is according to the following scale (Table 1):

Table 1.

Scale of allelopathic impact		
Score	I_j/x	Level of allelopathic impact
5	$>0,9$	High
3	0,6-0,9	Medium
1	$<0,6$	Weak or absent

B- Tolerance of IAS to environmental conditions. Scores: 3 (Species is tolerant to any of the environmental factors); 2- tolerant within certain limits (e.g. tolerates some shading or is a xeromesophyte); 1- intolerant to the change of one or more environmental factors;

C- Propagation by seeds. Scores: 2- large amount of seeds and/or high germination; 1- small quantity of seeds and/or low germination;

D- Vegetative propagation. Scores: 2- strong, 1- weak;

E- Growth- 3- fast; 2-normal; 1- slow;

F- Disease and pest resistance. Scores: 2- the species is weakly attacked by pests and/or diseases, or if attacked, their impact is not fatal to its existence. 1- the species is vulnerable to one or more pests or diseases that can lead to the death of individuals and entire populations.

The shareholding of allelopathy (A_{ias}) compared to other criteria for specific IAS is estimated according to the following formula:

$A_{ias} = A/(B+C+D+E+F)$, where at

$A_{ias} > 0.5$ - allelopathy plays a leading role in the ecological strategy of the species;

A_{ias} between 0.5 and 0.2 - allelopathy plays an equal role together with the other main criteria forming the ecological strategy of the species

$A_{ias} < 0.2$ - allelopathy plays a smaller role than the other main criteria forming the ecological strategy of the species.

Results

Based on the data from the reviewed literature sources (mainly Digital library of CABI (2022) and the scientific publications cited there) for each of the target IAS, assessments were made according to the individual criteria (Table 2). The arguments for scores other than the maximum are presented in the comments.

Table 2.

The assessment of criteria (main plant functional traits) forming the ecological strategy of the IAS

IAS	Ij	A	B	C	D	E	F	Aias	Comments
<i>Acer negundo</i>	0.99	5	3	2	2	3	1	0.5	F=1- The species shows strong vulnerability to some pathogens such as <i>Verticillium albo-atrum</i> , which causes verticillium wilt
<i>Ailanthus altissima</i>	1.49	5	3	2	2	3	1	0.5	F=1- Insect pest <i>Eligma narcissus</i> is a serious defoliator of saplings. Seedlings mainly suffer from root rots (<i>Rhizoctonia</i> and <i>Fusarium</i> spp.), and are also susceptible to <i>Verticillium</i> wilt
<i>Amorpha fruticosa</i>	2.00	5	3	2	2	3	2	0.4	
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	0.93	5	3	2	2	3	1	0.5	F=1- The species is susceptible to wilt caused by <i>Verticillium</i> , but also to canker and dieback caused by <i>Phomopsis elaeagni</i>
<i>Fraxinus pennsylvanica</i>	1.01	5	2	2	2	3	1	0,5	B=2-The species is somewhat demanding on soil conditions. On compacted and dry soils, some of its branches often dry out; F=1- Serious damages caused by fungus <i>Myco-sphaerella fraxinicola</i> and <i>Gloeosporium aridum</i> which causes premature defoliation
<i>Morus alba</i>	0.86	5	2	2	2	3	1	0,5	B=2- <i>M. alba</i> has some shade tolerance and is moderately tolerant of drought; F=1 The species is attacked by about 300 species of arthropod pests worldwide and some serious pathogens like <i>Fomes</i> spp., <i>Armillaria melea</i> , <i>Fusarium</i> sp. etc.
<i>Robinia pseudoacacia</i>	1.01	5	3	2	2	3	2	0,4	

For 2 of the IAS included in the study, the results show maximum values for all criteria, and for the rest, lower scores are observed only for the criterion F (Resistance to diseases and pests). The shareholding of allelopathy (*Aias*) compared to other criteria for all IAS is in the range 0.4-0.5, which means that allelopathy plays an equal role together with the other main criteria forming the ecological strategy of the species.

Discussion

According to Grime's theory on CSR-strategies of plants (Grime, 2006) all studied IAS are defined as "competitors" and their plant functional traits (the criteria evaluated above) play a key role in the competition between invasive and native species (Guo et al. 2023). Despite the high values of the *Juglone index*, at this stage it could not be said with certainty that allelopathy is a powerful enough IAS tool for impacting on native species and suppressing their development. Caramelo et al. (2021) report that in terms of phytochemistry at the present stage in different plant parts of *Ailanthus altissima*, 49 main compounds distributed by major classes were found as follows: 17 alkaloids (isolated mainly from the root bark); 18 terpenoids (mainly Stem bark, root bark, seeds, and fruits), including Ailantho-specific compounds such as Ailanthone, Ailantanol, Ailantholide and Chapparin; 13 steroids (mainly from fruits) including Ailanthusterol A and B; 6 Flavonoids (from leaves); 7 Miscellaneous compounds like alcohols, coumarins etc. (from leaves and bark). But on the other hand, a number of studies also show a high phytochemical potential in many of the local tree and shrub species forming the natural dendrocenosis in the territory of the country (Stoyanova et al., 1994, Semerdjieva et al., 2023 etc.).

The range of allelopathic potential for the IAS could be similar to that documented for some native species from the same area (Pisula, Meiners, 2010). A study by Nikolaeva et al. (2021) shows that active substances contained in leaf litter *A. negundo*, have a selective inhibitory effect on the germination of seeds and the growth of seedlings of monocotyledonous and dicotyledonous plants. Another important finding of the same authors was that allelopathic effect of the fall is not a limiting factor for the germination of seeds of herbaceous plants of the above-ground cover of the studied plantation. Data from investigation of Rafikova and Veselkin (2022) do not support a hypothesis that allelopathy can explain the ability of *A. negundo* to influence native communities. Carter et al. (2017) assess the allelopathic effect of *Robinia pseudoacacia* in Northern Michigan Forests and concluded that this IAS likely exhibits increased allelopathy as relative density increases. Isolated individuals on a disturbed edge may not be able to produce allelopathic phenolic compounds in concentrations sufficient to alter species composition. The results from investigation of Krstin et al. (2019) demonstrate that *Amorpha fruticosa* phytotoxicity is dependent on both the plant species tested and leaf extract concentration, with higher concentration extracts having stronger phytotoxicity. Llinares et al. (1994) suggested that allelopathic chemicals in *Elaeagnus angustifolia* litter inhibit microbial nitrification and may result in considerable N-conservation on sites dominated by *E. angustifolia*. Investigating the effect of leaf extracts of *Morus alba*, Khalid et al. confirmed the strong allelopathic effect of the species and found that the dry leaves extract had more inhibitory effect than the fresh leaves extract. A similar study by Izotkin, Holenko (2020) proves the stronger allelopathic

activity of IAS *Fraxinus pensylvanica* compared to the native species *F. excelsior* L. The authors point out one of the weaknesses that arise in such studies as all discussed above: 1. They are done in a laboratory environment, and it is necessary for more accurate results to conduct the experiments in natural conditions; 2. The objectivity of the results also implies that, in parallel with the phytochemical activity of the specific IAS, the influence of all other factors forming the abiotic and biotic components of the forest phytocenoses should be taken into account.

Conclusions

At the current stage, the results of the study support the notion of the equal role of allelopathy in the cumulative effect of the impact of all competitive functional traits of IAS and thus confirms the ecological significance of allelopathy which promotes species coexistence via intransitive competition, modifications of direct interactions, and (co)evolution (Hierro, Callaway. 2021). Phytochemical activity can be manifested with different strength in the different stages of the invasion of the IAS in the forest communities with disturbed structure, thereby facilitating the manifestations and strengthening the effect of the impact of the remaining competitive plant functional traits of the species in its ecological strategy.

Acknowledgments

This work has been carried out in the framework of the National Science Program "Environmental Protection and Reduction of Risks of Adverse Events and Natural Disasters", approved by the Resolution of the Council of Ministers № 577/17.08.2018 and supported by the Ministry of Education and Science (MES) of Bulgaria (Agreement № Д01-27/06.02.2024).

References

1. Ayub, M., Oduor, O., van Kleunen, M., Stift, M. 2020. Allelopathic effects of native and invasive *Brassica nigra* do not support the novel-weapons hypothesis. *American Journal of Botany*, 107, 8: 1106-1113. <https://doi.org/10.1002/ajb2.1516>
2. Csiszár, Á. 2009. Allelopathic Effects of Invasive Woody Plant Species in Hungary. *Acta Silvatica et Lignaria Hungarica*, 5: 9-17.
3. CABI. 2021. <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/10.1079/cabicompendium.3889>
4. Caramelo, D.; Pedro, S., Marques, H., Simão, A., Rosado, T., Barroca, C., Gominho, J., Anjos, O., Gallardo, E. 2021 Insights into the Bioactivities and Chemical Analysis of *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle. *Appl. Sci.*, 11: 11331. <https://doi.org/10.3390/app112311331>
5. Carter, J., Ladd, C., Lough, K., Pamenan, F., Pernecky, G. 2017. Assessing the Allelopathy of Invasive *Robinia pseudoacacia* in Northern Michigan Forests. *University of Michigan Biological Station*, 1-10.
6. Dimitrova, T. 2008. A study of weed suppressive capacity of some cover crops as an alternative for weed control in Lucerne (*Medicago sativa* L.). *Herbologia*, 9(1):21-31.
7. Dimitrova, T., Serafimov, P. 2007. Weed suppressive of some perennial herbaceous mixtures – a possibility for nonchemical control of Canada thistle (*Cirsium arvense* L.). Permanent and Temporary Grassland Plant, Environment and Economy. Proceedings of the 14th Symposium of the European Grassland Federation, Ghent, Belgium 3 – 5 September 2007, 12:134 – 137.
8. Georgieva, N., Kertikov, T., Ilieva, A. 2007. Study of allelopathic effect of extracts from winter vetch (*Vicia villosa* Roth) on germinability of triticale seeds. *Journal of mountain agriculture on the Balkans*, 10(3): 478 – 490.
9. Golubinova, I., Georgieva, N. 2009. Study of allelopathic effect of water extracts of *Vicia villosa* (Roth.) on the initial development of different varieties *Sorghum sudanense* (Piper (Stapf.)). *Plant Science*, 46(6):531–536.
10. Grime, J. 2006 "Plant strategies, vegetation processes and ecosystem properties". 2nd ed. Wiley, Chichester. 464p. ISBN: 978-0-470-85040-4
11. Guo, X., Ma, J., Liu, L., Li, M., Wang, H., Sun, Y., Wang, T., Wang, K., Meyerson, L. 2023. Effects of salt stress on interspecific competition between an invasive alien plant *Oenothera biennis* and three native species. *Front. Plant Sci.*, 14:1144511. doi: 10.3389/fpls.2023.1144511
12. Izotkin, D., Holenko, M. 2020. Influence of extracts from *Fraxinus excelsior* L. and *Fraxinus pennsylvanica* March. on the growth parameters of garden cress (*Lepidium sativum* L.). *Scientific notes of Bryansk State University*, 54-59. (in Russian)
13. Kalinova, S., Golubinova, I., Hristiskov, A., Ilieva, A. 2012. Allelopathic effect of aqueous extract from root systems of Jonson grass on seed germination and the initial development of soybean, pea and vetch. *Ratarstvo i povrtarstvo*, 49(3):250–256.
14. Khalid, S. Bibi, A., Taskeen, S., Shumail, H., Ul Haq, S. 2021. Allelopathic effect of *Morus alba*, *Populus nigra* and *Euphorbia helioscopia* on *Brassica campestris*. *Pure and Applied Biology.*, 10, 2: 532-538. <http://dx.doi.org/10.19045/bspab.2021.100056>
15. Krstin, L., Katanic, Z., Žuna Pfeiffer T, et al. 2020. Phytotoxic effect of invasive species *Amorpha fruticosa* L. on germination and the early growth of forage and agricultural crop plants. *Ecological Research*. 1–10. <https://doi.org/10.1111/1440-1703.12184>
16. Llinares, F., Muñoz-Mingarro, D., Pozuelo, J., Ramos, B., Bermúdez de Castro, F. 1994. Microbial inhibition and nitrification potential in soils incubated with *Elaeagnus angustifolia* L. leaf litter. *Geomicrobiology Journal* 11:149–156.
17. Marinov-Serafimov, P., Dimitrova, T., Golubinova, I. 2013. Allelopathy – an element of the overall strategy for weed control. *Acta Agriculturae Serbica*, 28(35): 23-37
18. Nacova, R. 2004. A study of the competition between bean and *Xanthium strumarium* L. *Herbologija*, 5(1):31 – 40.
19. Hierro, J., Callaway, R. 2021. The Ecological Importance of Allelopathy. *Annu. Rev. Ecol. Evol. Syst.* 52:25–45.
20. Glogov, P. 2023. Current data on the spread of invasive alien plants in Bulgarian forests. *Forests science* 59(2), 57-70. (In Bulgarian)

21. Hinkov, G. 2023. Good practices in the restoration of riparian forests in Bulgaria. Publ. WWF Bulgaria. ISBN 978-954-8552-12-7. 252p. (in Bulgarian).
22. Nikolaeva, A., Golosova, E., Shelepova, O. 2021. Allelopathic activity of *Acer negundo* L. leaf litter as a vector of invasion species into plant communities Northern Asia Plant Diversity. BIO Web of Conferences, 38, 00088
23. Pisula, N., Meiners, S. 2010. Relative allelopathic potential of invasive plant species in a young disturbed woodland. Journal of the Torrey Botanical Society 137(1): 81–87.
24. Petrova, A., Vladimirov, V., Georgiev, V. 2013. Invasive Alien Species of Vascular Plants in Bulgaria. IBER – BAS, Sofia. 319p.
25. Rafikova, O., Veselkin, D. 2022. Leaf water extracts from invasive *Acer negundo* do not inhibit seed germination more than leaf extracts from native species. Management of Biological Invasions 13(4): 705–723, <https://doi.org/10.3391/mbi.2022.13.4.08>
26. Semerdjieva, I., Cantrell, C., Zheljazkov, V., Radoukova, T., Koleva-Valkova, L., Astatkie, T., Kačániová, M., Borisova, D. 2023. Chemical profile, antioxidant and antimicrobial activity of *Pinus heldreichii* Christ. Distributed in Bulgaria. Heliyon. 10(1):e22967. doi: 10.1016/j.heliyon.2023.e22967.
27. Stoyanova, M., Ionov, N., Marinov, I., Apostolova, B. 1994. Studies on the biochemical composition of the leaves and bark of some species of the genus *Fraxinus*. Forest Science, 1: 38-44.
28. Zhang Z, Liu, Y., Yuan, L., Weber, E., van Kleunen, M. 2021. Effect of allelopathy on plant performance: a meta-analysis. Ecology Letters 24: 348–362, <https://doi.org/10.1111/ele.13627>

ECONOMIC SCIENCES

TOURISM AS A PROMISING SECTOR OF THE ECONOMY

Akylbekova N.,

Institute of Management and Business named after. A.A. Asanova, Kyrgyz National University named after Jusup Balasagyn, Head of the Management educational program, doctor of economic sciences, professor, Bishkek, Kyrgyz Republic

Mambetova A.,

Institute of Management and Business named after. A.A. Asanova, Kyrgyz National University named after Jusup Balasagyn, associate professor, candidate of economic sciences, Bishkek, Kyrgyz Republic

Kerimalieva V.,

Institute of Management and Business named after. A.A. Asanova, Kyrgyz National University named after Jusup Balasagyn, senior lecturer, Bishkek, Kyrgyz Republic

Dzhumabaeva M.,

Institute of Economics and Management, Kyrgyz State University named after Ishenaly Arabaev, associate professor, candidate of economic sciences, Bishkek, Kyrgyz Republic

Neevina E.

teacher of the Tourism program, Master of Tourism, Humanitarian and Technical College, International University of Central Asia, Tokmok, Kyrgyz Republic

DOI: [10.5281/zenodo.10795926](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795926)

Abstract

The article discusses the problems and prospects for the development of tourism in the Kyrgyz Republic for economic development, analyzes the dynamics of the volume of gross domestic product of the Kyrgyz Republic, the level of poverty in the Kyrgyz Republic, cash income of households in the EAEU countries, gross value added in the field of tourism activities in the Kyrgyz Republic.

Keywords: gross domestic product, poverty level, gross value added in the field of tourism activities, export of tourism services, import of tourism services.

The national economy of the Kyrgyz Republic is experiencing significant influences from global economic processes. To determine the level of economic development of the Kyrgyz Republic, we reviewed such macroeconomic indicators as the gross domestic product of the Kyrgyz Republic and the gross domestic product of the Kyrgyz Republic per capita.

The gross domestic product of the Kyrgyz Republic (in US dollars) grew by 46.7% in 2018-2022. At the same time, the gross domestic product of the Kyrgyz

Republic per capita increased by 21.6%. The consequences of the global lockdown of 2020 caused by the COVID-19 pandemic had a significant impact on economic and social processes in the Kyrgyz Republic. Macroeconomic indicators showed economic contraction in 2020. However, in 2022, the volume of GDP in the Kyrgyz Republic increased and exceeded the level of 2019, amounting to 12,137.3 million US dollars in absolute terms [1] (Figure 1).

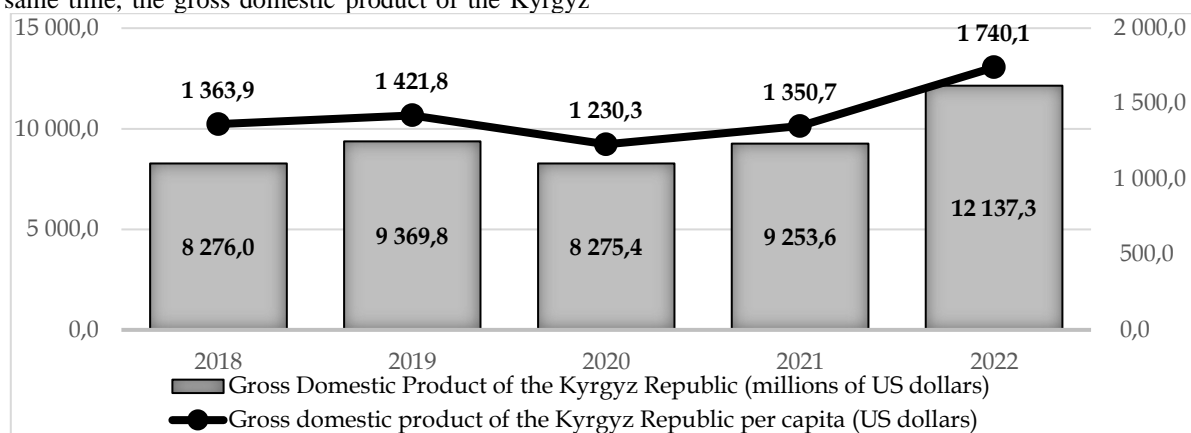

Figure 1. Dynamics of gross domestic product of the Kyrgyz Republic for 2018-2022

Source: compiled according to data from the National Statistics Committee of the Kyrgyz Republic [1]

However, despite the restoration of macroeconomic indicators in the post-Covid period, the standard of living of the population continued to decline, as evi-

denced by the increase in the poverty level, which increased from 20.1% in 2019 to 33.2% in 2022, accordingly the number of poor people amounted to 2,333 162 people [2] (Figure 2).

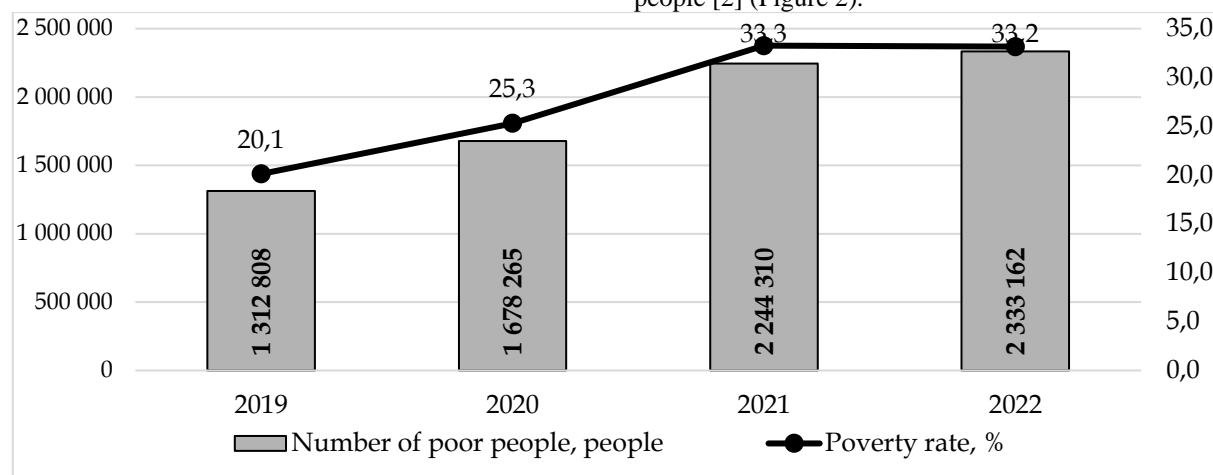

Figure 2. Poverty level in the Kyrgyz Republic for 2019-2022

Source: compiled according to data from the National Statistics Committee of the Kyrgyz Republic [2]

Also, an analysis of the cash income of households in the Kyrgyz Republic shows a decline in the standard of living of the population. If we compare this indicator with the countries of the EAEU, this gives an assessment not in favor of the Kyrgyz Republic, since per

household member per month in 2021 they amounted to 79 US dollars versus 461 US dollars in Russia, 263 US dollars in Belarus, 162 US dollars USA in Kazakhstan, 151 US dollars in Armenia [3] (Figure 3)

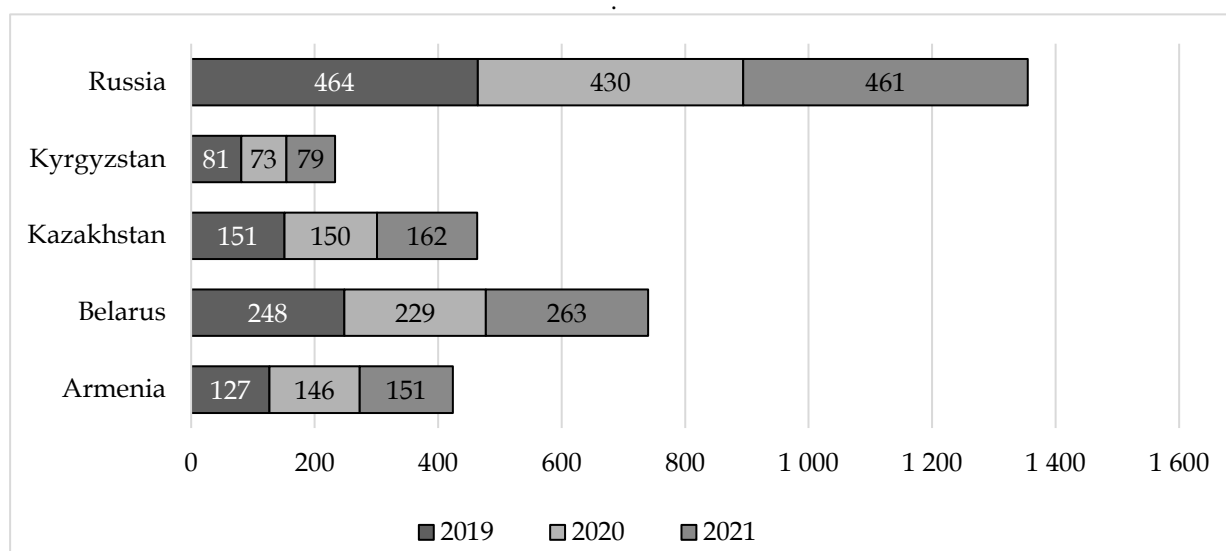

Figure 3. Cash income of households in the EAEU countries for 2019-2021, per household member per month (US dollars)

Source: compiled according to data from the Eurasian Economic Commission (EEC) [3]

Tourism is one of the economic sectors that are developing dynamically. The main driving force behind the rapid development of tourism is the rapidly growing demand for exploring new places, changing visual images of nature, and outdoor recreation to restore economic and psychological health. For the development of the national economy of the Kyrgyz Republic, tourism is suitable as a priority industry for the Republic. Tourism is one of the highly promising sectors of the economy that are adaptive to global changes. Tourism based on the principles of sustainability can help solve many problems related not only to employment, but also to environmental degradation, primarily

the degradation of land and water resources, and biodiversity. The beneficial natural components of tourism development complement cultural and historical attractions and create the resource basis for the development of the sector [5, 6, 7]. If we add favorable conditions for investors to this, then we can bring tourism on a par with the leading sectors of the economy to stimulate the economic development of the regions of the republic and overcome poverty of the rural population. Despite the fact that over the two years of tourism recovery after the crisis caused by the COVID-19 pandemic, it has demonstrated good economic performance [8, 9, 10]. If we analyze the gross value added in the field of tourism

activities for 2019-2022, we can note that it increased by 12.1%, despite the fact that in 2020 it decreased by 37.6%. Although the share of tourism activity in GDP

in 2022 was still quite low compared to 2019 [4] (Figure 4).

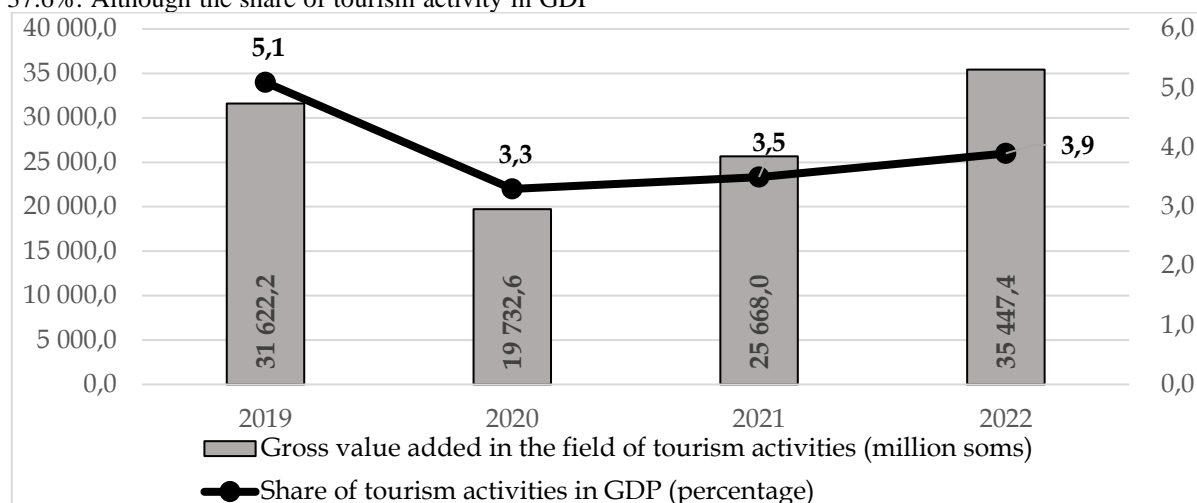

Figure 4. Dynamics of gross value added in the field of tourism activities in the Kyrgyz Republic for 2019-2022
Source: compiled according to data from the NSC KR

Exports of tourism services in the Kyrgyz Republic regarding trips for 2019-2022 increased by 13.6%, amounting to 696.4 million US dollars in 2022, which is 3.6 times more than imports [4] (Figure 5).

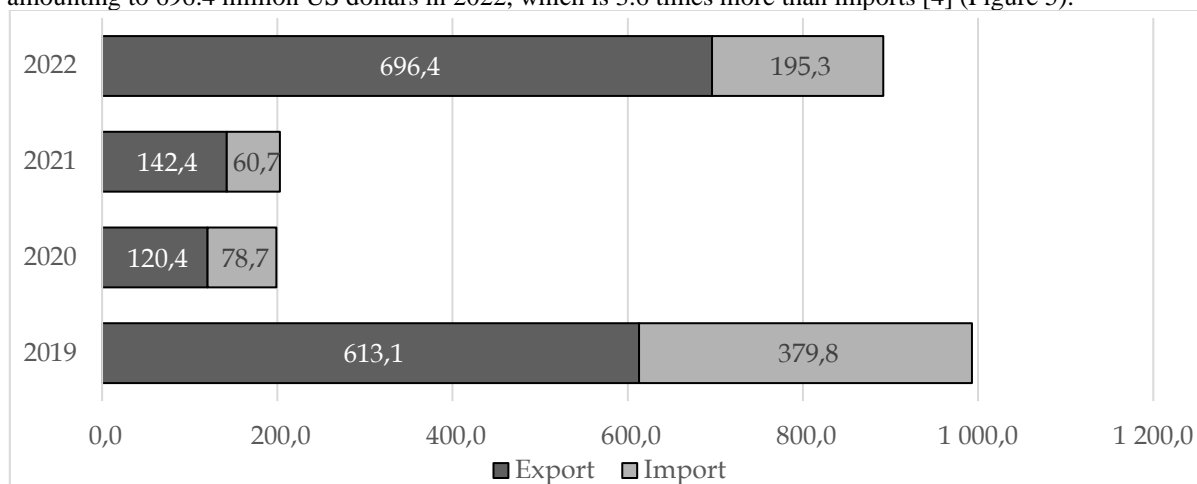

Figure 5. Dynamics of export and import of tourism services (trips) in the Kyrgyz Republic for 2019-2022, million US dollars

Source: compiled according to data from the National Statistics Committee of the Kyrgyz Republic [4]

Although the decrease in both exports and imports of tourism services in the Kyrgyz Republic during the COVID-19 pandemic was significant, the volume of imports during the period under review decreased by 48.6%. This trend has a beneficial effect on the increasing contribution of tourism to GDP and its positive impact on the socio-economic development of the republic. In addition, it gives impetus to the development of the transport industry.

When characterizing tourism, the components of the tourism product are determined, namely:

- tourist attractions of the area (for example: environment, monuments, interesting architectural sites, national parks, botanical gardens, shopping centers, cultural and religious attractions, museums, as well as residents - their culture and customs);
- infrastructure of the area (accommodation, gastronomic base - restaurants, bars, cafes, transport -

taxis, buses, car rental, retail chain, service establishments, etc.);

- accessibility of the area (amount of transport, as well as infrastructure - roads, airports and ports, railway network);

- the image of the area, which exists in the minds of potential clients and significantly influences the subconscious desire to visit this particular area;

- price, which depends on many factors, namely: standard of services, time of year, amount of transport and others [13].

Tourism contributes to the development of the regions of the republic, their infrastructure, the construction of quality roads, and this process is reciprocal. The development of regions and overcoming poverty of the rural population is the primary task of the state and tourism can become a key link in this [11].

Integration into the global economic space can serve as a positive factor in the development of tourism

in the Kyrgyz Republic, which is facilitated by the territorial proximity of partner countries. The development of private entrepreneurship in tourism can stimulate self-employment of the rural population, create jobs in the regions of the republic, attract investment, thereby increasing the incomes of the rural population and reducing poverty.

The economic integration of the Kyrgyz Republic into the world economic space through the free movement of tourists, the movement of finances, and attracting investments could bring positive results for the development of the tourism sector. However, the consequences of tourists' stay should be assessed, conditions should be created and measures taken to preserve the environment. Environmental pollution from the growth of tourist flows should be minimized by carrying out special environmental measures, observing the generally accepted culture of behavior of both tourists and tourism service providers, creating conditions for "green" tourism. To do this, it is necessary to streamline the movement of tourists, prevent environmental pollution through the development of the activities of tourism enterprises in the organized sector, since professionally operating enterprises have special knowledge and experience in running the tourism business [12, 14].

Despite the growth of organizations involved in the tourism business, this is extremely insufficient to provide tourism services at a high level; individual entrepreneurs and individuals involved in tourist accommodation should be required to improve the quality of service, comply with environmental measures, and it is also necessary to strengthen control on the part of environmental organizations for compliance with the rules of conducting tourism business, creating conditions for tourists to stay, etc. [15, 16].

Thus, tourism as a potentially highly profitable sector of the economy requires attracting investment, attention from the state and can serve as an impetus for the economic development of regions and a factor in overcoming poverty in the rural population.

References

1. National accounts of the Kyrgyz Republic [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.stat.kg/ru/statistics/nacionalnye-scheta/> (Date of access: 12/03/2024).
2. Standard of living of the population of the Kyrgyz Republic [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.stat.kg/ru/statistics/uroven-zhizni-nasele-niya/> (Date of access: 12/03/2024).
3. Standard of living of the population of the EAEU countries [Electronic resource]. - Access mode: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Pages/living_standart.aspx (Access date: 12/02/2024).
4. Tourism in Kyrgyzstan. Statistical collection. - Bishkek: National Statistics Committee of the Kyrgyz Republic, 2022.
5. Akylbekova N.I., Bayguttiev. S. S., Bobakanova A.K. Electronic payments as a core system component of the development of the financial sector of Kyrgyzstan. ENO. International scientific-practical conference. "Results of Science in Theory and Practice 2019", December 2019.-No. 12-3 (58). - pp. 187-191.

6. Akylbekova N.I., Bulanbek kzy S., Mambetalieva E. Insurance in tourism. Economics. Control. Education. - Bishkek: UA, 2019.- No. 1(008). - pp. 10-17.

7. Akylbekova N.I., Dzhumabaeva M.Z., Ryskulova M.K., Neevina E.A., Prospects for the development of tourism in the context of the coronavirus pandemic. V International scientific-practical conference. Modern science and innovative educational technologies. - Stavropol: Stavropol Institute of Cooperation BUCEP, 2020.

8. Akylbekova N.I. et al. Digitalization as a "reanimation" of tourism after coronavirus. International Scientific and Practical. conference "Innovative entrepreneurship in the digital economy: regional experience" Russian Economic University. G.V. Plekhanov, Voronezh branch, April 24, 2020.-pp.42-49.

9. Akylbekova N.I., Kanatbekova S.K. Investments are the most important factor in the development of tourism. International scientific and practical correspondence conference "Innovative approaches to the development of economics, management and marketing". - Almaty. - 2018. - pp. 32-36.

10. Akylbekova N.I., Kanatbekova S.K. Selected issues of tourism development in the Kyrgyz Republic. Economics. Control. Education. - pp. 18-22.

11. Akylbekova N.I., Mambetova A.A., Sabyrova A.O., (2023). The role of export of educational services in the development of tourism. Problems and prospects of tourism development in the Russian Federation: collection of the VIII All-Russian (with international participation) scientific conference «Problems and prospects of tourism development in the Russian Federation» (Sevastopol, November 3-4, 2023) / Responsible editor D.V. Smirnov. - Moscow: Pero, pp. 263-367.

12. Akylbekova N.I., Neevina E. A., Kanatbekova S.K. Problems of development of children's and youth tourism in Kyrgyzstan. Economics. Control. Education. International scientific journal - Bishkek: BFEA, 2019.- No. 1(008).- pp. 10-18.

13. Akylbekova N.I., Neevina E.A. The concept of sustainable development of tourism as the direction of its development in the Kyrgyz Republic. Economics. Control. Education. - Bishkek: UA, 2018.- No. 4(007).-pp. 78-83.

14. Akylbekova N.I., Ryskulova M.K., Neevina E.A. Socio-economic factors of tourism development in the Kyrgyz Republic. Russia: trends and development prospects. - M., 2022. - Issue 17. - Part 2 - pp. 190-196.

15. Akylbekova N., Sabyrova A., Qi Yang, Dzhumabaeva M., Mambetova A., (2024). Rural tourism as a factor in overcoming poverty in the Kyrgyz Republic. Sustainable development of the agrarian economy based on digital technologies and smart innovations. DOI: 10.1007/978-3-031-51272-8

16. Neevina E.A., Akylbekova N.I. Features of the development of children and youth tourism in Kyrgyzstan, Collection of scientific works based on the materials of the IV International scientific and practical. conferences. Children and youth tourism: educational technologies. - St. Petersburg: publishing house UPI LLC, November 15-20, 2018.-pp.54-59.

STUDYING THE CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS BUYING CLOTHES IN GEORGIA THROUGH THE EXAMPLE OF THE IMERETI REGION

Karkashadze N.,

*Associate Professor, Department of Business Administration,
Akaki Tsereteli State University
<https://orcid.org/0000-0002-1870-0502>*

Kutaisi, Georgi

Benidze N.,

*Associate Professor, Department of Business Administration,
Akaki Tsereteli State University,
<https://orcid.org/0009-0008-9070-8219>*

Kutaisi, Georgia

Ukleba Sh.

*Visiting teacher, Department of Business Administration,
Akaki Tsereteli State University
Kutaisi, Georgia*

DOI: [10.5281/zenodo.10795932](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795932)

Abstract

The main attention in the article is paid to the importance of clothes in the daily lives of consumers. It also tells about the factors and situations affecting the process of buying clothes. And finally, the analysis of the survey results is presented, from which it is clear what consumers prefer when buying clothes and why online shopping and traditional stores are important. In addition, conclusions were drawn and recommendations were given, which will help companies attract consumers and increase their loyalty.

Keywords: consumer; purchasing process; funding function.

In a modern market economy, companies need to understand how people choose to purchase goods that are an integral part of their lives, particularly clothes, which can be attributed to items of daily use, as well as goods of special and rare demand. With time, along with changes in fashion, trends, and technology development, people's needs, interests, and tastes change, which we think is first of all reflected in their clothes. Nowadays, clothing is not just a necessary commodity; it has found a greater interest, especially for people concerned with certain factors, such as brands, fashion, originality, and so on.

In the book *Consumer Behavior*, Blackwell, Miniard, and Engel state: "To succeed in a hypercompetitive future, firms of all sizes and types must focus their attention on a core aspect of business operations, namely understanding how consumers make purchasing decisions". In order to formulate a strategy for retaining existing customers and attracting new ones, both commercial and non-commercial organizations must analyze and understand the trends of the end users' thoughts regarding the goods and services offered. If it is clear why consumers buy these particular goods and no others, how they will buy them, what their lifestyle is, and how demographic, psychographic, and environmental factors affect their choice, then the sellers can determine a means of satisfying the needs and desires of consumers, which may require the creation of new goods or the disappearance of old ones from the shelves [1].

However, the way consumers make purchasing decisions about clothing depends on cultural, ethnic, and motivational variables, which increases the demand for consumer analysts and researchers.

In general, the purchasing process is complex and includes a variety of stages. First of all, it is necessary

to find out why or for what reason people buy clothing, where they prefer to buy it, and which payment method is acceptable for them.

The surveys on these issues have been interesting for companies in every era, and even today, these surveys are still being conducted in connection with this, because, along with the development of humanity, they have also changed. Therefore, surveys conducted over the years have led to the development of many theories and models of consumer buying behavior. One of them is a survey that we conducted, which will help us make a certain outline and develop appropriate recommendations on the process of buying clothes and the contributing factors.

The process of buying clothes is different for everyone because everyone has different life experiences, tastes, and perceptions. However, there is something that is unique to each person, which is reflected in the motivation, which is why the behaviors are also specific for everyone. Here are 5 reasons that influence our choices: the need to stand out amongst others, to belong to something, to look like celebrities, or concern for social reasons.

For the survey on this issue, we chose as the target audience the students and teaching staff of ATSU, whose ages ranged from 17 to 70. 70% of them are females.

The survey showed that 63.6% of respondents buy clothes as they wish, 60% as needed, 9.1% for creating new collections, and 12.7% - due to discounts.

It was also important to know what consumers prefer when choosing clothes. As it became clear from the surveys, first of all, comfort in wear is important for 76.4%, quality – for 63.6%, price – for 56.4%, and then there are factors such as brand, originality, visual, etc.

As you know, the buying process does not involve making a decision that can be changed for various reasons. It was just important to find out what factors can change the consumer's mind about buying. The survey showed that, according to the respondents, abstention from buying is mainly caused by the absence/lack of money - 63%, as well as rudeness and inattention on the part of service personnel - 24%, and non-branded goods - 13% (see Diagram 1).

It should be noted that the developments in recent years, which are mainly related to the pandemic, have made some changes in the purchasing process, which is manifested in the fact that online shopping has increased significantly. Therefore, it was important for us to find out what role online shopping plays when buying clothes. The conducted surveys showed the following: online shopping is preferred by 16.4%, traditional store by 45.5% and both are preferred by 38.2% (see Diagram 2).

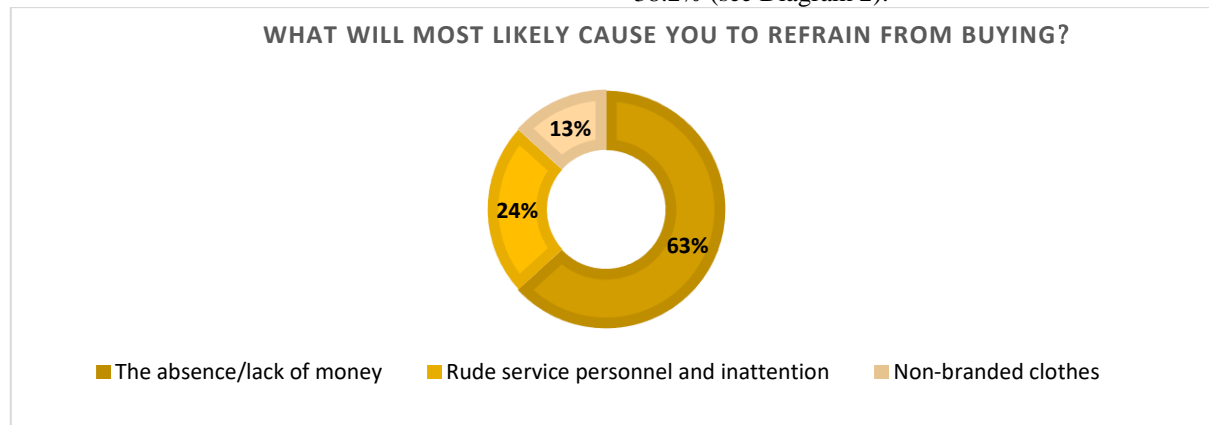

Diagram 1.

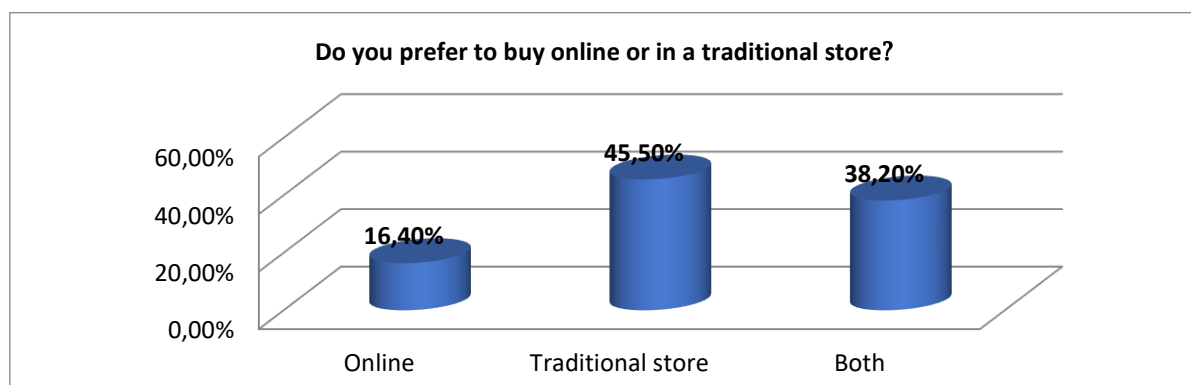

Diagram 2.

Although there are not so many supporters of online stores, it is still necessary to know why online trading is important to them. As a result of the survey, the answers of the respondents were as follows: (see Diagram 3).

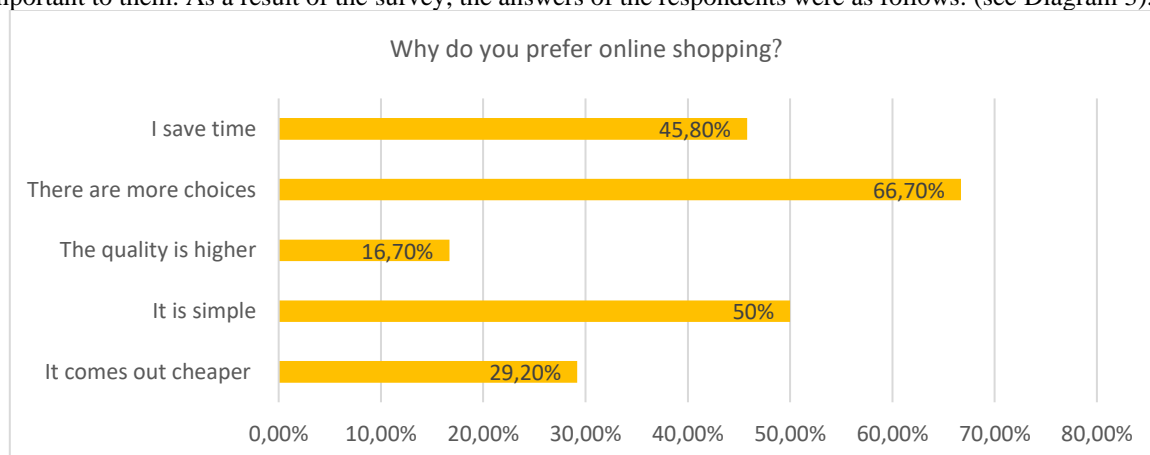

Diagram 3.

It is also interesting to see which online stores and sites are taking advantage of consumer benefits. From the survey, it was found that if they choose online shopping, they prefer the online shops Trendyol (60%) and Zara (56.7%), and they choose them because they have a wider choice of products.

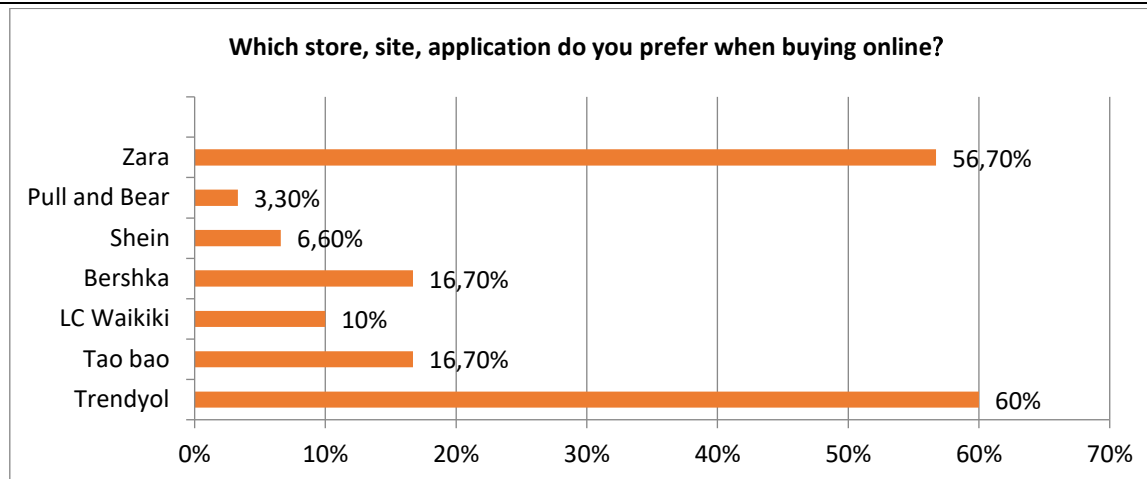

Diagram 4.

As for a traditional store, the proportions of respondents replying were as follows: 50% choose the market-places, followed by fashion stores such as Cotton (32.5%), Defacto and Waikiki (27.5%), and the second-hand stores (22.5%). Generally speaking, 89% of consumers choose traditional stores because it is important for them to see the goods with their own eyes and try on them before buying.

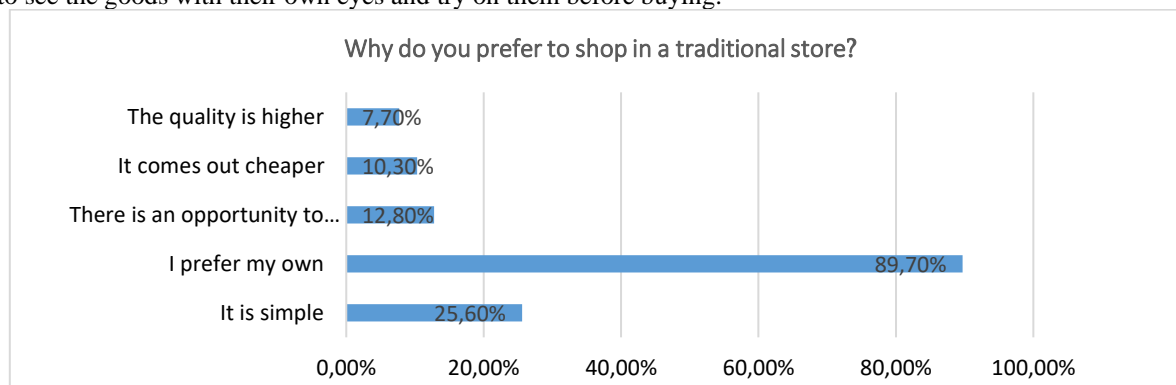

Diagram 5

As for those audience members who chose both options, they use online when they couldn't find what they wanted in the store (76.5%), when there are discounts (44.1%), when they don't have time (32.4%), and they go to a traditional store when they don't know exactly what they want (78.8%), to relax (24.2%), when they have time (12.1%).

Based on the results of the conducted surveys, the following conclusions can be drawn:

➤ Despite the fact that most of the respondents buy clothes according to their desire and need, it is necessary to pay no less attention to the part of consumers who buy clothes as a gift, during discounts, or for a new collection.

➤ In addition to the fact that when trying on clothing, consumers give preference to its quality and appearance, it is also very important for the seller to focus on the originality and branding of the goods offered.

➤ It is also important to pay attention to the personal qualities of the salespersons, because they are the ones who will turn the consumer into a regular customer due to their professional and pleasant approach to the client.

➤ Although most consumers do their shopping online because of a wider choice of products, it is unacceptable to offer consumers so many choices that

they find it difficult to choose the products that are acceptable to them. The main thing is not a lot of goods, but in such a quantity that it is not difficult for consumers to make a choice, as well as the goods that they want and prefer.

➤ As the study showed, the issue of financial security for consumers is often an obstacle to purchasing clothes, and not only clothes, therefore, from this point of view, sellers should pay greater attention to the use of the marketing funding function, which will increase consumer loyalty to the seller.

➤ Finally, it should be noted that the tastes and opinions of consumers change rapidly, so the process of studying their opinions should be conducted continuously.

References

1. Roger D. Blackwel I Paul W. Miniard Florida International University James F. Engel Eastern College 10th edition THOMSON, 2007, 944p. http://lib.ysu.am/disciplines_bk/fd64fc633663aed34662f870007ed3e4.pdf
2. <https://blog.jdsports.co.uk/what-influences-how-we-shop/>
3. What motivates us to buy a piece of clothing? <https://bloomidea.com/en/blog/what-motivates-us-to-buy-a-piece-of-clothing>

4. Online Shopping vs In-Store Shopping
<https://chargebacks911.com/online-shopping-vs-in-store->

5. 18 advantages and disadvantages of online shopping are discussed

<https://suntrustblog.com/ka/benefits-and-disadvantages-of-online-shopping/>

6. What is the difference between offline and online marketing? <https://digitaledu.ge/blog/rasxvaobaa-offline-da-online-marketing-shoris/>

HISTORICAL AND ARCHEOLOGICAL SCIENCES

ИСЛАМ В ТАИЛАНДЕ

Софиева К.М.

доцент Исторического факультета Бакинского Государственного Университета, к.и.н.

ISLAM IN THAILAND

Sofieva K.

Associate Professor, The faculty of History, Baku State University, Ph.D.

DOI: [10.5281/zenodo.10795934](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795934)

Аннотация

Статья посвящена положению мусульман в Таиланде. В ней указывается, что, Таиланде в условиях доминирования буддизма проживают последователи ислама. Хотя появление ислама на территории Таиланда датируется VIII в., говорить о его распространении в регионе можно лишь применительно к XVI–XVII вв. Мусульмане Таиланда составляют вторую по численности конфессиональную общность. Мусульманское население Таиланда этнически не однородно. В статье также отмечается что, националистическое по своему характеру движение малайских мусульман, проживающих компактно на юге Таиланда является выражением их самоидентификации в условиях нахождения в чуждой и даже враждебной для них религиозно-культурной и этнической среде и формой протеста против проводимой правительством Таиланда политики их насильственной «таизации» и ассимиляции.

Abstract

The paper is devoted the situation of Muslims in Thailand. It states that in Thailand, under the dominance of Buddhism, live followers of Islam. Although the appearance of Islam on the territory of Thailand dates back to the 8th century, the spreading of Islam in the region started in the 16th–17th centuries. The second largest religious community in Thailand is Muslim. The Muslim population of Thailand is not ethnically homogeneous. The manuscript also notes that the nationalistic in nature movement of Malay Muslims living compactly in the South of Thailand is an expression of their self-identification in conditions of being in a religious, cultural and ethnic environment that is alien and even hostile to them and a form of protest against the policy of their violent “Taization” and assimilation.

Ключевые слова: Таиланд, Юго-Восточная Азия, Ислам, Паттани, этноконфессиональные противоречия.

Keywords: Thailand, Southeast Asia, Islam, Pattani, ethno-confessional contradictions.

Юго-Восточная Азия как отдельный субрегион выделяется своим культурным и конфессиональным многообразием: представлены исламские, христианские, буддистские и другие сообщества. В то же время есть страны, в которых заметно деление по этноконфессиональному признаку. Так и в Таиланде в условиях доминирования буддизма проживают последователи ислама.

Несмотря на отсутствие официальной государственной религии, 94,6 % населения страны являются адептами буддизма, в Конституции от 2017 г. закреплено особое положение Буддизма Тхеравада и его принципов в общественном развитии, а также необходимость по защите буддистского достоинства и традиций [8; с. 85-86]. По конституции, король обязательно должен быть буддистом. Одновременно, по той же конституции, он является покровителем всех религий. В то же время, попытки некоторых политических и религиозных активистов закрепить в основном законе страны исключительное положение буддизма как государственной религии не были поддержаны правительством и большей частью образованной общественности. Эта позиция позволила избежать взрыва недовольства, а, следовательно, деструктивных для государства социальных последствий [9; с. 69].

Все государственные символы Таиланда, официальные праздники, королевские церемонии связаны с буддизмом. Такое положение буддизма вызывало и по-прежнему вызывает недовольство последователей ислама. Официально ислам признан одной из религий, которые существуют в стране и которые находятся под защитой короля и правительства. Мусульмане Таиланда составляют вторую по численности конфессиональную общность. Число последователей ислама оценивается разными источниками по-разному. Официальная статистика приводит цифру в 2-3 млн. человек. По расчетам исламских организаций, опирающихся на данные о количестве мусульман из Таиланда, совершающих паломничество в Мекку, в стране насчитывается около 7,4 млн. приверженцев ислама. Если же исходить из того, что в стране существует более 3 тыс. мечетей, то с учетом примерного количества прихожан, численность мусульман может находиться на уровне 5-6 млн. человек. Из приведенных оценок можно предположить, что ислам исповедуют около 8-10 % населения Таиланда [4; с. 183].

Тайские мусульмане делятся на две категории: малайцы и немалайцы. Малайцы составляют большинство - 80%, в то время как тайцы, пакистанцы,

индийцы, китайцы и другие мусульмане составляют около 20% тайского мусульманского населения. Для сравнения можно разделить мусульманскую общину Таиланда на две большие группы; одна является «ассимилированной» группой, а другая — «неассимилированной» группой. Ассимилированная группа демонстрирует высокую степень культурного схождения с этническими тайскими буддистами, за исключением области религиозных практик и обычаев. Эта группа включает в себя целое разнообразие этнических групп, таких как сиамцы, китайцы, бенгальцы, арабы, иранцы, чамы, яванцы, минангкабау, баванцы, патаны, пенджабцы и самсамы. «Неассимилированная» группа состоит преимущественно из малайцев, живущих в самых южных провинциях Яла, Наратхиват и Паттани, где группа по-прежнему демонстрирует свою особую культуру, особенно в сфере языка и материальных аспектов нетайской религии и культуры, таких как малайский язык, малайские имена, малайский фольклор, музыка и одежда. Исключением из этой категории являются мусульмане провинции Сатун, также на самом юге Таиланда, которые ассимилировались с тайской культурой. Этнические малайцы Паттани, исповедуют ислам суннитского толка. Практически это единственная группа, у которой существует совпадение этнической и религиозной принадлежности. В культурном отношении малайцы-мусульмане Южного Таиланда принадлежат к малайскому миру. В политическом отношении они являются частью тайского национального государства. Четыре пятых всех мусульман Таиланда — этнические малайцы, живущие в основном в районе северной части полуострова Малайзия. Они являются второй по величине группой меньшинства после китайцев [10; с. 5-6].

В составе мусульманской общины можно условно выделить шесть наиболее крупных этнических групп, которые различаются географией расселения, степенью интегрированности в тайское общество и отношением с тайскими властями: 1. Выходцы из Передней Азии (арабских стран, Персии), стали появляться и оседать в тайских государствах еще с XIII в. по мере развития торговых связей с Юго-Восточной Азией; 2. Выходцы из Южной Азии (Индии, Пакистана, Бангладеш, Афганистана) начали обосновываться в стране со времен расцвета Аютии (XV-XVI вв.); 3. Мусульмане яванского происхождения прибывали в Сиам по экономическим причинам — главным образом на заработки во второй половине XIX в.; 4. Чамы бежали в Сиам из Вьетнама и Камбоджи с XV в. В настоящее время живут преимущественно в Бангкоке; 5. Выходцы из Китая, проживающие на севере страны. Проникновение этой группы китайских мусульман началось еще во второй половине XIX в. Большой наплыв был отмечен в 1950х гг. в связи с политическими событиями в Китае; 6. Этнические малайцы. Мусульмане, имеющие тайское гражданство, официально объединены в категорию «тхай муслим» или «тхай ислам». У малайцев (по аналогии с тайцами) существуют выражение, что быть

малайцем означает быть мусульманином. По отношению к ним в последнее время стали использовать более толерантную формулировку — не «тхай муслим», а «тхай малай» или «тайские мусульмане малайского происхождения» [4; с. 183-185].

Официально их численность оценивается в 1,8 млн человек, доля в составе населения Таиланда — менее 3% [6; с. 177]. Они составляют большинство таких провинций, как Наратхиват (80 %), Яла (72 %), Сатун (67 %) и Паттани (88 %), а также представлены в Сонгхла (25 %) [8; с. 85]. В остальных южных провинциях на долю малайского населения приходится от 35 до 50 % [4; с. 186]. Небольшая часть мусульман живет в столице. По сравнению с серединой XX века, мусульманское присутствие в столице заметно усилилось: появились новые мечети, ряд важных государственных постов занимают мусульмане. В стране насчитывается 3 567 мечетей, причем 2 289 из них находятся на территории южных провинций: Паттани, Яла, Сонгхла, Наратхиват. В последнее время строятся новые мечети, в том числе в столице [9; с. 80-81]. Наличие в Таиланде крупной общности со значительно отличающимся этноконфессиональным составом обусловлено историческими причинами, а именно — особенностями формирования территории Сиам в конце XIX-начале XX вв. [8; с. 86].

Появление ислама в Юго-Восточной Азии и его усиление в XVII-XVIII вв. было непосредственно связано с развитием торгово-экономических связей между Ближним Востоком, Южной и Юго-Восточной Азией. Мусульманские купцы и торговцы, странствующие суфийские проповедники и улемы приносили с собой и разные исламские течения, и новые религиозные практики, которые способствовали трансформации устоявшихся норм и моделей поведения, обновлению ценностной матрицы и культурному разнообразию. Хотя появление ислама на территории Таиланда датируется VIII в., говорить о его распространении в регионе можно лишь применительно к XVI-XVII вв. В этот период активную коммерческую деятельность развернули персидские купцы, которые привнесли в Таиланд шиитский ислам, получивший широкое распространение в стране. Еще больше палитру исламских течений в Таиланде обогатила миграция на его территорию в середине XIX в. китайских мусульман из провинции Юньнань, спасавшихся от преследования со стороны властей Цинской империи. Китайские мусульмане осели преимущественно на севере Таиланда в провинции Чиангмай, существенно усилив неоднородность этнического и религиозного состава населения этой области. На юге Таиланда своеобразным центром распространения ислама стало королевство Паттани, где этот процесс проходил под влиянием Малайи, что, с одной стороны, определило своеобразие в трактовках и восприятии ислама в этой части Таиланда, а с другой — сделало южный Таиланд наиболее исламизированным регионом страны [3; с. 58-59].

Положение существующих в Таиланде мусульманских этнических групп определяется прежде всего тем, как происходило вхождение или

включение группы в состав тайского государства. Практически все существующие в рамках современного Таиланда этнические мусульманские группы (за исключением малайской) формировались в результате миграционных перемещений. При этом мигранты мусульмане, как правило, постепенно интегрировались в тайское общество, демонстрируя высокую степень культурной ассимиляции при сохранении присущих им традиционных черт и своих религиозных верований. Эти мусульмане активно включались в местную экономику и занимали в ней определенные хозяйственные ниши (в основном торговле). В этом плане наиболее интегрированной частью мусульман оказались выходцы из Передней Азии. Арабские и персидские купцы, которые уже в XV в. контролировали всю внешнюю торговлю Аютии с Ближним Востоком, широко привлекались в бюрократический аппарат и нередко занимали там высокие посты. При этом они, будучи шиитами, которые составляют лишь незначительную долю мусульман страны (не более 12 %), не пользуются безусловным авторитетом суннитского большинства. Две мусульманские общины проживают компактно: малайцы Юга и китайцы Севера. Китайская мусульманская диаспора сосредоточена в провинциях Чиангмай, Чианграй и Мэхонгсон. Остальное мусульманское население распространено по всей стране. В современном Таиланде мусульмане есть практически в каждой из 76 провинций, хотя только в 29 из них существуют провинциальные исламские советы. Наиболее высокая концентрация исламского населения наблюдается, помимо Юга, в провинциях Аюттхая, Накхоннаюк, Чаченгсао, Нонтхабури. В Бангкоке проживают до полумиллиона мусульман [4; с. 186].

Уже с конца XIV в. существовало Королевство Паттани, ставшее позднее султанатом. Королевство Паттани, располагавшееся на территории современных провинций Паттани, Яла, Наратхиват и Сонгкхла, исторически претендовало на роль духовного и интеллектуального центра ислама в Юго-Восточной Азии, соперничая в этом отношении с малайской Малаккой и индонезийским Аче. Население султаната исповедовало ислам суннитского толка и говорило на одном из диалектов малайского языка – яви. Мусульманские мыслители из Паттани сумели завоевать авторитет и в Аравии как знатоки шафиитского мазхаба благодаря своим проповедям в главной мечети Мекки – аль-Харам. Подобная деятельность закладывала фундамент для развития модели «транснационального ислама» – как основанного на религиозном обновлении и культурном взаимовлиянии арабо-мусульманского и малайско-мусульманского миров. Распространение шафиитского мазхаба в сочетании с сильным влиянием суфизма, вызванного географическим положением Паттани как аванпоста на границе Малайского архипелага – все это подчеркивало постепенную эволюцию местных синкретических форм исламского учения и религиозных практик (часто именуемых «местным» или «народным» исламом). Основные черты подобного «местного» ислама в Таиланде –

это комбинация традиционных доисламских ритуалов, суфийского мистицизма и шафиитского мазхаба, что среди прочего способствовало более мягкой адаптации местных законов и обычаев (ада-тов) к более сложным религиозным практикам. Одна из отличительных черт «тайского ислама» – опора на сохранение устоявшихся в обществе социальных порядков и социальной иерархии, идея которой глубоко укоренена в природе традиционного духовного воспитания и религиозного образования с его вездесущими хижинами старцев (pondok) как центрами духовно-культурной и интеллектуальной жизни деревенской общины, что так характерно для всего Малайского архипелага [3; с. 59-60].

Одной из предпосылок современных этноконфессиональных противоречий стала колониальная эпоха. В XVI веке, когда две крупнейшие морские державы, Испания и Португалия, начали строить свои колониальные империи по всему миру. Делалось это за счёт покорения иноземных народов, которые, по мнению европейцев, находились на достаточно низком уровне развития. Юго-Восточная Азия и государства, существовавшие на её территории, не стали исключением [2; с. 2].

Султанат Паттани находился в вассальной зависимости от Сиам, который не вмешивался в его внутренние дела. Наибольшего расцвета Султанат Паттани достиг в конце XVI – начале XVII века, уровень экономического развития и развития военных технологий в этот период позволял ему успешно вести войны с Сиамским королевством. Паттани не раз пытался избавиться от полувассальности от своего сюзерена, в том числе и с помощью альянса с португальцами. В 1786 г. войска Сиам заняли территорию Паттани и начали принимать участие в его внутриполитическом развитии [8; с. 86].

Начало конфликта относится к концу XIX – началу XX вв. К этому времени малайские султанаты окончательно вошли в состав тайского государства. Однако их зависимость носила скорее номинальный характер и не нарушала установившийся там порядок. Они подвергались минимальному вмешательству центра во внутренние дела и не испытывали какого-либо давления с его стороны в культурно-религиозном плане. Положение в качестве вассальных земель выражалось в отправке традиционной дани в качестве подтверждения лояльности тайскому королю [5; с. 46].

Модернизация государства, начатая тайскими правителями во второй половине XIX в., кардинально изменила отношения центра и периферии. Вместо рыхлой системы соподчинения в основу государственного устройства была положена идея единого, контролируемого из центра унифицированного пространства. Реформы в области управления, судопроизводства и образования были осуществлены на всей территории страны, без учета культурной самобытности и национальных особенностей проживающих там народов. В отношении бывших малайских султанатов это означало разрушение всего, что составляло основу их идентично-

сти (язык, культура, право, религия). Это стало причиной противостояния малайцев попыткам правительства таизировать и буддизировать местное население. Выступления малайского населения начались сразу же после проведения реформ. Многие десятилетия в Таиланде сохраняется напряженность в отношениях государства с мусульманскими этническими меньшинствами. Она связана главным образом с деятельностью сепаратистских движений этнических малайцев на юге страны, которые используют ислам в качестве основного средства сохранения своей этнической самобытности [5; с. 45-46].

Несмотря на ряд административных реформ, в XIX в. Паттани всё равно контролировался местными султанами. Только в 1902 г. в рамках политики централизации территория включается в состав Сиам и управляется администрацией из столицы [8; с. 86]. Тайские власти неизменно игнорировали наличие в стране каких-либо национальных меньшинств и проводили курс на ассимиляцию тайцами иноэтничного населения. Местные исламские правители – султаны были заменены назначаемыми из Бангкока губернаторами и чиновниками, которые были тайцами и буддистами. В 1902 г. вместо шариата было введено тайское гражданское право, что вызвало острое недовольство жителей юга [1; с. 43].

В 1909 г. Сиама и Великобритания подписали Бангкокское соглашение, по которому признавался контроль Сиам над Паттани. Англо-сиамский договор 1909 года, окончательно зафиксировал южную границу Сиам и включил в его состав в качестве четырех провинций бывшие малайские султаны, расположенные на севере Малаккского полуострова. Таким образом, малайско-мусульманское население, компактно проживающее на этих территориях, не только оказалась оторванным от своей этнической общности, но и попало в чуждую культурную и языковую среду буддийского государства [7; с. 56-57]. В 1910, 1911 гг. на юге страны вспыхнули первые антитайские восстания. После принятия в 1913 г. закона о гражданстве все этнические группы вошли в состав «тайского народа» или «тайской нации». Быть гражданином страны означало быть тайцем. [4; с. 180-188]

По мнению борцов за независимость этих территорий, их насильственное присоединение к Таиланду означало не только утрату национальной самостоятельности, но и нанесло сокрушительный удар по малайской идентичности. А ее сохранение требует борьбы. Конфликт между малайцами и тай, с одной стороны, является традиционным конфликтом, возникающим между народами, среди которых один этнос занимает доминирующее положение, а другой находится в зависимом бесправном положении. С другой стороны, этот конфликт обладает специфической особенностью, которая и придает ему остроту. Национальные противоречия усиливаются благодаря наличию религиозных различий. Национальная борьба малайцев ведется под религиозным флагом. Националистическое по своему

характеру движение малайских мусульман, проживающих компактно на юге Таиланда является выражением их самоидентификации в условиях нахождения в чуждой и даже враждебной для них религиозно-культурной и этнической среде и формой протеста против проводимой правительством Таиланда политики их насильственной «таизации» и ассимиляции. Хотя в стране провозглашена свобода вероисповедания, на деле все выходит иначе: небуддисты считаются чуждыми, а значит, и опасными для правительства элементами, поскольку не разделяют принятых для буддистов-таи культурных норм. Отсюда и враждебность по отношению к ним, и желание насильно их таизировать. Религиозные конфликты особенно остры и особенно опасны для государства тогда, когда религиозные различия совпадают с этническими и социальными. Свою борьбу с центральной властью малайские мусульмане характеризуют как национально-освободительную против тайского колониализма [6; с. 177-178].

По мере развития технологий коммуникации исторически сложившаяся подверженность внешнему религиозно-культурному влиянию лишь усилилась. В 1930-е годы Таиланд стал одним из центров распространения идей исламского реформаторства благодаря деятельности индонезийского проповедника Ахмада Вахаба в Бангкоке и Хаджи Сулонг Абдул Кадира в Паттани. Оба по возвращении из Аравии хотели объединить религиозные практики, существующие в среде тайских мусульман, с набиравшими популярность среди мусульманских мыслителей идеями обновления ислама. Среди многообразных исламских и исламистских организаций наибольший авторитет и влияние в тайском обществе получили «Братья мусульмане» (их идеи легли в основу Ассоциации молодых мусульман Таиланда), движение Джемаат Таблиг с его позицией воздержания от политической деятельности, а также салафитские течения, призывающие к очищению ислама от наслоений местных традиций (они получили распространение среди молодежи южных провинций Таиланда во многом благодаря и посредством студентов, вернувшихся после обучения из Саудовской Аравии) [3; с. 60-61].

Всплеск активности исламистов в 1960-е и 1970-е годы в разных странах мира непосредственно затронул и Таиланд, ставший ареной энергичной деятельности разнообразных международных исламских движений. Международное, трансрегиональное миссионерское движение Джемаат Таблиг, зародившееся в Британской Индии в начале XX в. как часть исламского реформаторского движения, с его идеями духовного преобразования в исламе через обращение к мусульманам с целью возвращения к религиозной практике времен Пророка Мухаммада, получило широкое распространение в Таиланде. Первые сведения о деятельности Джемаат Таблиг в Таиланде относятся к 1960-м годам, однако лишь к концу 1970-х годов Джемаат Таблиг смог закрепиться в южных про-

винциях страны, создав серьезную институциональную базу в виде обширной сети сторонников и духовно-культурных центров для своей просветительской деятельности и социальной активности. Один из ключевых принципов Джамаат Таблиг состоял в том, что его последователи должны были избегать политики, споров и чиновничества. Финансово-организационную помощь этим процессам оказывали мусульманские коммерсанты из Индии и Пакистана, которых интересовали не только торговые операции, но и распространение идей обновления ислама среди тайской молодежи [3; с. 61].

В заключение можно сказать, что богатая палитра исламских течений, исторически сложившаяся в Таиланде еще в эпоху Нового времени, обогатилась новыми идейными движениями, формами религиозно-просветительской деятельности и культурными практиками. Особенно рельефно эти процессы проявились на преимущественно мусульманском юге, наложившись на крайне неоднородный в религиозно-культурном плане южный Таиланд.

Список литературы

1. Ефимова Л.М. Ислам в этноконфессиональных конфликтах в Юго-Восточной Азии XXI в. Межэтнические и межконфессиональные отношения в Юго Восточной Азии: история и современность, Сборник статей, Москва, ИД Ключ С, 2011, с. 28-49
2. Зайцев В.О. Этноконфессиональные проблемы Таиланда и пути их решения Научно-практический электронный журнал Аллея Науки, №12 (51), 2020, https://alleycience.ru/domains_data/files/7December2020/ETNOKONFESSIONALNYE%20PROBLEMY

%20TAILANDA%20I%20PUTI%20IH%20RESHENIYa.pdf

3. Колдунова Е.В. Трансрегиональные исламские движения в Таиланде и их роль в социально-политической жизни страны (на примере деятельности джемаат Таблиг) //Вестник Московского Университета. Серия 13, Востоковедение, 2018, №3, с. 57-73

4. Липилина И.Н. Положение мусульманских этнических меньшинств в Таиланде Межэтнические и межконфессиональные отношения в Юго-Восточной Азии: история и современность Сборник статей, Москва, ИД Ключ С, 2011, с. 179-201

5. Липилина И.Н. История исламского сепаратизма на юге Таиланда. //Ислам в современном мире 2015, 11 (2), с. 45-52

6. Рогожина Н.Г. Проблема глубокого юга Таиланда - сепаратизм малайских мусульман //Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право 2021, Т. 14, №1, с. 176-193

7. Симонёнок А.В., Витко Н.Д. Этнотерриториальные конфликты в современном Индокитае //Россия и АТР, 2017, №2 (96), с.47-68

8. Файншмидт Р.И. Проблема сепаратизма и радикализации мусульман Паттани в южном Таиланде //Вестник Московского Государственного Лингвистического Университета. Общественные науки, 2021, №3, с. 84-97

9. Фомичева Е.А. Роль религии в общественной жизни и становлении государственности в Таиланде //ЮВА: актуальные проблемы развития, 2014, №25, с. 69-88

10. Thanet Aphornsuvan History and Politics of the Muslims in Thailand Bangkok, Thammasat University, 12/02/2003

MEDICAL SCIENCES

USE OF A BEAM FIXATION SYSTEM IN THE MANUFACTURE OF PARTIALLY REMOVABLE DENTURES

Mammadova S.,

Doctor of Philosophy in Medicine

Department of Orthopedic Dentistry, Assistant

Aliyev T.,

Doctor of Philosophy in Medicine, assistant

Zeynalov H.

Doctor of Philosophy in Medicine, assistant

Department of Pediatric Dentistry

Azerbaijan Medical University,

Baku, Azerbaijan

DOI: [10.5281/zenodo.10795939](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795939)

Abstract

Treatment of patients with secondary partial adentia is still relevant today, since the prevalence of this pathology remains high. The need for orthopedic treatment with removable dentures, according to various authors, ranges from 30 to 60%. However, not all patients use removable dentures made for them. The reasons may be: a poorly made prosthesis, a problem with fixation, the psychological mood of the patient, and more.

Keywords: partial edentia, removable dentures, beam fixation.

Today, removable dentures with support and fixation on a beam are used to optimally solve the problems of fixing and stabilizing a denture and distributing the chewing load on abutment teeth or implants. Such fastening of removable dentures, combined with a high therapeutic and aesthetic effect, allows one to achieve good results in treatment. However, there are still unresolved issues related to beam structures. At the Department of Orthopedic Dentistry of the Belarusian State Medical University, we conducted a number of experiments in order to study this problem.

The purpose of the study is to increase the effectiveness of orthopedic treatment of patients with a small number of remaining teeth by substantiating various options for the location of the beam and fixation of removable dentures.

Material and methods.

The object of study is the lower jaw of a cadaveric human skull. The studies were carried out using holographic interferometry. In our experiments, we used a helium, neon laser with a wavelength of $\lambda=632$ Nm [1.3.5.]. When studying the results of the study and further prosthetics with beam structures, we believe that with a small number of remaining teeth and their linear arrangement, beams are indicated, the matrix of which can make certain movements on it (semi-labile connection) or if there is a gap between the beam and the matrix. This is due to the fact that when the prosthesis is rigidly fixed to the supporting teeth, there is a large dislocation moment. This is especially true when the beam is linearly located and there is no distal support. If there are teeth from different functionally oriented groups and the beam is located along the plane, the fixation can be more rigid. In the presence of mobile teeth of the first degree, you can use a beam fastening for overlapping dentures, fixing the beam on the roots. Various types of beams and fixing elements were used to treat

patients. Results. Based on the experiments conducted and long-term results of treatment, we recommend: in order to reduce the rate of atrophy of the prosthetic bed, all patients with a small number of remaining teeth should have individual trays made to obtain functional impressions under arbitrary pressure or in cases of pronounced compliance of the mucous membrane of compression impressions. Artificial teeth must be placed in articulators. After applying the prostheses, check their fit to the prosthetic bed and identify areas of high pressure using low-viscosity silicone materials. In cases of loose fit of the prosthesis base due to technological errors, carry out laboratory relining of the prostheses. The presence of premature contacts must be identified and carefully eliminated by grinding [2.4]. When providing prosthetics to patients with a small number of remaining teeth, given the complexity of the clinical problems that arise, clinical observation is necessary, regardless of the method of fixation of removable dentures. The frequency of examinations should be at least once every 6-12 months. An even more significant reduction in individual intervals between visits is recommended in case of unfavorable course of periodontal diseases, low effectiveness of periodontal treatment or refusal of it, endocrine diseases, poor oral hygiene and different types of prostheses. When balancing of the prosthesis base appears, it is necessary to carry out laboratory relining.

Conclusion.

Regular replacement of elastic elements (matrices) and labile clamps of locking fastenings helps prevent abrasion and deformation of the metal parts of the locking fastening (matrix, support-stabilizing lining, milled surface of the crown, matrix bed), and reduces the side effects of the prosthesis on the prosthetic bed. Timely activation of precision activated clasps improves the fixation and functional properties of removable dentures.

References

1. Bragin U.A., Dolgalev A.A. Analiz rezultatov lechenija pacientov s chastichnoj poterej zubov s primeneniem bjugel'nyh protezov pri razlichnyh sistemah fiksacii. MEDICINSKIJ VESTNIK SEVERNOGO KAVKAZA, № 4, 2011
2. Panahov N.A., Safarov M.A., Kerimova G.Je., Ashrafov D.S. Ispol'zovanie balochnyh konstrukcij s oporoj na implantaty pri izgotovlenii polnyh s#emnyh protezov. Annali D Italiya 2022 №33
3. Cranin N.A., Klein M., Simons A. Atlas of Oral Implantology. Second edition. St. Louis, 1999. P. 27–67.
4. Naumovich S.A. i dr. Golograficheskie metody issledovanija v stomatologii: monografija. Minsk: BGMU; 2009.
5. Naumovich S.A., Drik F.G. Issledovanija kostnoj tkani nizhnej cheljusti pod s#emnym protezom, opirajushhimsja na balku, metodom golograficheskoy interferometrii. Sovremennaja stomatologija. 2010;1:86-89.

MULTIPLE MYELOMA AND HELICOBACTER PYLORI INFECTION DIAGNOSIS, TREATMENT AND PREVENTION

Baratova D.,

*ANMSO "Eurasian Center of Oncohematology, Immunology and Therapy"
"National register of hematopoietic stem cells(Kirghizia)"*

Saint-Petersburg, Russia

Baratova M.

"National register of hematopoietic stem cells(Kirghizia)"

Saint-Petersburg, Russia

AO "National scientific center oncology and transplantology"

Nursultan(Astana), Kazakhstan

DOI: [10.5281/zenodo.10795944](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795944)

Abstract

The article presents the results of studies using an invasive diagnostic method to determine the levels of IgG antibodies to *Helicobacter pylori* (*H.pylori*) infection in patients with multiple myeloma of kirghiz nationality in comparison with patients with multiple myeloma of the Russian-speaking population residents of the Kyrgyz Republic(Kirghizia).

At the comparative characteristic in patients with multiple myeloma of kirghiz nationality reveal negative in 49 % of cases, medium levels in 21% cases, high levels in 18% of cases and less often low levels of IgG antibodies to *H.pylori* infection compared to patients with multiple myeloma of the Russian-speaking population of residents of the Kyrgyz Republic(Kirghizia),detection negative in 51% of cases, low levels in 91% of cases, medium levels in 79% of cases, high levels in 82% of cases.

A study for levels IgG antibodies to *H. pylori* infection in patients with multiple myeloma allows early diagnosis of helicobacter infection identification in medical history(anamnesis) and clinical pathology of the gastrointestinal tract confirmed by esophagoduodenoscopy(EGD scopy)(gastritis, atrophic, erosive, erosive-ulcerative gastritis, steroid ulcers, gastric and duodenal ulcers), as well as timely transfer from tablet steroid preparations to intravenous administration, in parallel with basic targeted therapy conducts antibacterial therapy in combination with H2 - blockers, proton pump inhibitors, antacids, antihelicobacter metabiotics.

Timely receiving the regimen of targeted therapy and upon achieving remission in patients with multiple myeloma, important perform standard eradication therapy in combination with bacterial strains.

Thus, in oncohematological diseases, these studies at the current stage of detection of *H.pylori* infection with a preventive purpose in patients with multiple myeloma is a serious step and a reliable platform for studying immunogenetic and population characteristics, and identifying clinical and laboratory markers, the presence of infectious complications against the background of taking frequent, basic steroid drugs, polychemotherapy (PChT). As well as timely suspend patients with multiple myeloma, from conduct according to indications bone marrow autotransplantation.

In the treatment underlying disease and at the early stage of the disease the detection, and treatment of gastrointestinal pathology by the affected *H.pylori* infection will improve the duration of remission, and during remission, receiving standard modern eradication therapy will increase the life expectancy of patients with multiple myeloma.

Keywords: multiple myeloma, infection *Helicobacter pylori*, prevalence, treatment, prevention.

INTRODUCTION:

With the development and prevalence of a whole series of oncohematological diseases, great importance is attached to viruses and bacteria. Detectability of the organism of infection, in particular with the carriers of *Helicobacter pylori* (*H.pylori*) infection and in benign, malignant oncohematological diseases and in patients with multiple myeloma (MM) are important for the development of effective treatment and determination of disease prognosis.

Multiple myeloma (MM)– is chronical pathological B- cell lymphoproliferative, clonally-malignant disease of the blood system, arising at the level of the germinal center of the lymph nodes, without involvement of the lymph nodes and the main morphological substrate which is plasma cells in varying degrees of maturity and capable of producing structurally-homogeneous immunoglobulins IgA, IgG, IgD, IgE and light (κ,λ)chains[1].

Among oncohematological diseases, according to the classification of the World Health Organization (WHO,2001)[14], multiple myeloma belongs to peripheral B-cell lymphoid tumors, developing gradually, which evidence a low degree of its malignancy.

Patients with multiple myeloma occur in the population of 2-3 cases per 100,000 populations per year [13]. The incidence in Europe is 6 per 100,000 populations per year [8]. In the treatment of the underlying disease, *Helicobacter pylori* infection plays an important role in oncohematological diseases [2].

According to the International Recommendations of Maastricht-IV(2012) and Maastricht-V (2017) [11;12], timely diagnosis of *Helicobacter pylori* infection and their subsequent effective treatment have a significantly positive effect on the course and prognosis.

At the initial stage, the duration and depth of damage to the gastric mucosa plays a large role, then the onset of the inflammatory-pathological process and its

gradual transition to a chronic form (gastritis, atrophic, erosive, erosive-ulcerative gastritis, gastric ulcer, duodenum, medicinal gastritis, steroid ulcers), as well as in the development of the malignant tumor process "carcinogen for humans" by a factor deeply involved in the genesis of cancer, MALT-type stomach lymphomas.

With timely diagnosis disease of multiple myeloma and initiated targeted therapy, long-term courses of steroid, non-steroidal anti-inflammatory and chemopreparations lead to additional damage gastrointestinal tract.

To date, with timely diagnosis, have been proposed modern, effective scheme therapy and basic drugs for the treatment of *H. pylori* infection. The Current European Concepts in the Management of Helicobacter pylori Infection -The Maastricht Consensus Report (Maastricht-I) was discussed and adopted [4]. The Maastricht-I agreement establishes the basic agreements of the indication for eradication and recommends optimal treatment regimens. According to the recommendations of the Maastricht Agreements (consensus Maastricht-II), they are divided into mandatory and expedient, a quadrotherapy scheme has been proposed [5; 9] and consensus (Maastricht-III) [10] separate formulated provisions on the treatment of Helicobacter pylori infection have been added.

In this regard, the purpose of our study was to identify Helicobacter pylori infection, to determine the degree of gastrointestinal damage and treatment in patients with multiple myeloma residents of the Kyrgyz Republic (Kirghizia).

MATERIALS AND METHODS:

From March 2014 to January 2024, the study group included - 43 patients (28 men, 15 women), with different stages of the course and immunochemical variants of multiple myeloma (MM) disease. Of these 13 patients of kirghiz nationality(4-women, men-9) and the control group consisted of patients multiple myeloma of the Russian-speaking population(mixed nation and different nationalities) residents of the Kyrgyz Republic(Kirghizia) -30 patients (women-11, men-19), aged 38 to 84 years, all patients is are citizens of the Kyrgyz Republic(Kirghizia).

The study was conducted on the basis of the Eurasian center of oncohematology, immunology and therapy, in the laboratory of St. Petersburg NII and M named after Pasteur, in the laboratories of polyclinics, clinics in city Nursultan (Astana), Bishkek. All studies for Helicobacter pylori infection were conducted by consent of patients and on a paid basis.

Method determination levels of the amount antibodies of Ig G to Helicobacter pylori infection:

The method is based on enzyme-linked immunosorbent assay (ELISA), the result was expressed in international units. The test system "ImmunoComb II Helicobacter pylori IgG" was used. The results were assessed according to the scale attached to the test system. According to the level of antibodies, sera were divided into the corresponding groups. 0-19 U/ml-negative result, 20-39 U/ml-low level of antibodies, 40-90 U/ml - medium level of antibodies, 91-120 and more U/ml - high level of antibodies.

Statistical processing of the results obtained included the analysis of standard criteria. X²-square was used to assess the significance of differences in the occurrence of certain signs between the control group and patients with multiple myeloma. Determination of the "p" value corresponding to the found value. X²-square, was carried out according to a computer program, taking into account one degree of freedom. All mathematical calculations and general statistical analysis of the obtained studies were carried out using a personal computer using a software package for spreadsheets - "Microsoft-ExcelM Version 7.0 for Windows 95, for Windows-2010, Statistica-5.

RESULTS AND DISCUSSION:

All patients had a list of studies(Table 1) and were diagnosed with multiple myeloma based on complaints, medical history(anamnesis), objective data, standard small and large criteria: in the presence of plasma cells in the bone marrow punctuate more than 10%, M-gradient(monoclonal protein) in the blood/or urine and osteodestructive lesions in the flat bones, the presence of increased immunoglobulin parameters[1;3], as well as according to the simplified and minimally unchanged diagnostic criteria proposed by the International Working Group for the Study of Myeloma IMWG[6;7].

Considering, that Helicobacter pylori infection exists in the normal life of the body and when we conduct studies to detect IgG antibodies to *H.pylori* infection in primary patients with disease multiple myeloma, in detailed, thorough surveys had in medical history(anamnesis) of chronic gastric pathologies in remission, clinical manifestations were noted in the form of discomfort in the epigastria region, heartburn, periodically manifestation of hoarseness of the voice (gastroesophageal syndrome), hungry and nocturnal pains in the epigastria region, when eating rough food and dyspeptic manifestations.

After the diagnosis of multiple myeloma was established, patients received targeted therapy depending on the stage of the disease, the immunochemical variant and the severity of the condition.

Table 1.

Study of patients with multiple myeloma	
Diagnostic list of studies	
1.	expanded general clinical complete blood count with platelet count
2.	general urine analysis (urinalysis)
3.	daily loss of protein in urine
4.	Bens-Jones protein in urine
5.	fractions total protein and its fractions in blood serum
6.	liver tests, transaminases (ALT, AST) in blood serum
7.	an HIV infection study
8.	serum creatinine and calcium in blood serum
9.	residual nitrogen and serum urea in blood serum
10.	β_2 serum microglobulin in blood serum
11.	radiography of the skull, chest organs
12.	radiography of the pelvic bones
13.	bone marrow examination (sternal puncture)
14.	IgA,IgM,IgG immunoglobulins according to IgD, IgE indications
15.	free lung immunoglobulins (k, λ) chains
16.	abdominal organs ultrasound (ultrasound)
17.	electrocardiogram(ECG)
18.	lactate dehydrogenase(LDG)
19.	C-reactive protein (CRP)
20.	determination of IgG antibodies to Helicobacter pylori infection
21.	esophagoduodenoscopy (EGD scopy)

In patients with multiple myeloma in the presence of a with IgG antibodies to H. pylori infection and in medical history(anamnesis) of gastrointestinal pathology confirmed by esophagoduodenoscopy(gastritis, atrophic, erosive, erosive -ulcerative gastritis, stomach ulcer and duodenum ulcer, medicinal gastritis, steroid ulcers) and the possibility of their exacerbation and complications, at the same time prescribed antibacterial

therapy in combination with H2 - blockers (De-nol, ranitidine, famotidine), proton pump inhibitors (esomeprazole, omeprazole), antacids (maalox, phosphalugel, almogel), and antihelicobacter metabiotic (helinorm).

Our research among patients with multiple myeloma of kirghiz nationality by prevalence of Helicobacter pylori infection are presented in Figure 1.

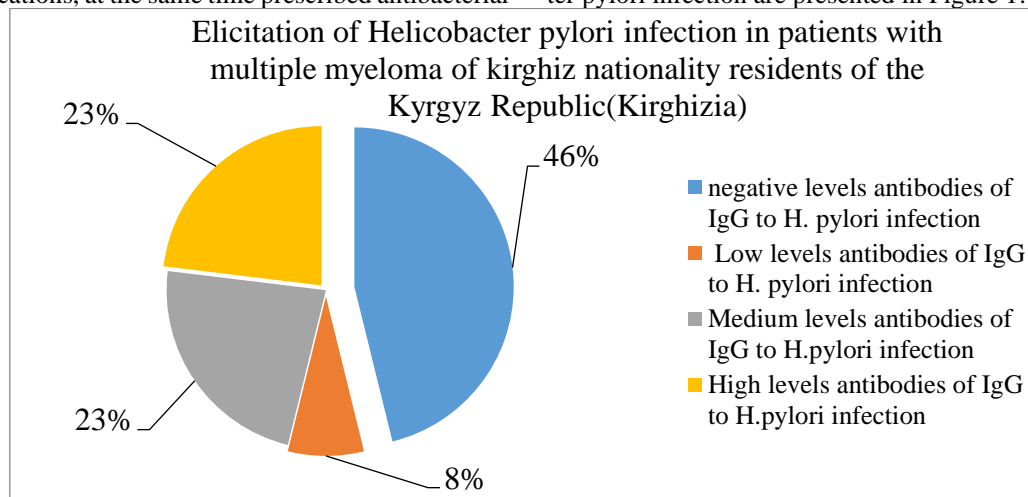

Figure 1. Comparative characteristics of IgG antibody levels to Helicobacter pylori infection in patients with multiple myeloma of kirghiz nationality.

In a comparative characterization of the prevalence rate for determining the levels of IgG antibodies to Helicobacter pylori infection in patients with multiple myeloma of kirghiz nationality of residents of the

Kyrgyz Republic(Kirghizia), Figure 1, shows, that negative levels are detected in 46% of cases, low levels in 8% of cases, medium levels in 23% of cases and high levels in 23% of cases.

In terms of significance of differences, it is noted that when comparing the frequency of prevalence among patients with multiple myeloma of kirghiz nationality, negative ones are detected in 46% of cases

and medium, high in 23% of cases each and low levels of IgG antibodies to *Helicobacter pylori* infection are detected less often and have statistically significant differences, where $p < 0.005$.

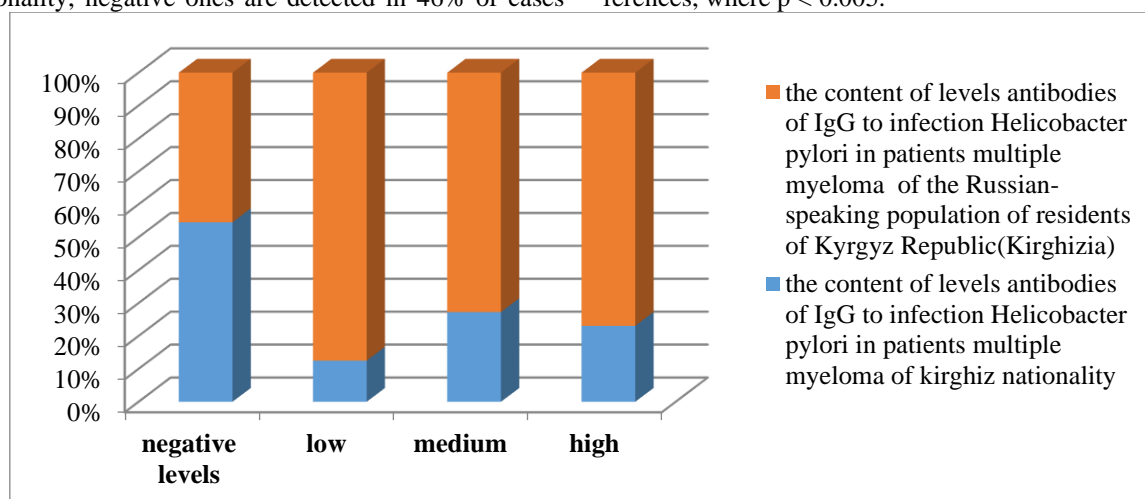

Figure 2. Indicators content of levels antibody IgG to *Helicobacter pylori* infection in patients multiple myeloma of residents Kyrgyz Republic (Kirghizia).

Comparative characterization of IgG antibody levels to infection *Helicobacter pylori* in patients with multiple myeloma residents in the Kyrgyz Republic (Kirghizia), the data of which are presented in Figure 2, showed, that during our observation, the results of studies showed that negative levels are detected in patients with multiple myeloma of kirghiz nationality in 49% of cases and in patients with multiple myeloma of the Russian-speaking population Kyrgyz Republic (Kirghizia) in 51% of cases.

Low levels antibodies of IgG to *H. pylori* infection among patients with multiple myeloma of the kirghiz nationality are determined in 9 % of cases and in patients with multiple myeloma of the Russian-speaking population of residents of Kyrgyz Republic (Kirghizia) in 91% of cases.

Medium levels antibodies of IgG to *H. pylori* infection are detected in patients with MM of the kirghiz nationality in 21% cases and of the Russian-speaking population of residents of Kyrgyz Republic (Kirghizia) in 79% of cases.

High levels antibodies of IgG to *H. pylori* infection are detected in patients with multiple myeloma of the kirghiz nationality in 18% of cases and of the Russian-speaking population of residents of Kyrgyz Republic (Kirghizia) in 82% of cases.

In the significance of the differences in patients with multiple myeloma of the kirghiz nationality, negative levels antibodies of IgG to *Helicobacter pylori* infection are detected in 49% of cases and low, medium, high levels are to a lesser degree often detected on comparison with the control group negative levels antibodies of IgG to *Helicobacter pylori* infection are detected in 51% of cases, low levels in 91% of cases, high levels in 82% of cases and have statistically significant differences, where $p < 0.005$.

CONCLUSIONS:

Thus, a study in a group of patients with multiple myeloma were carried out for timely detection *Helicobacter pylori* infection and comprehensive examination

during the initial treatment. The results of clinical data and laboratory indicators make it possible to diagnose and detect at an early stage latent carriage of *H. pylori* infection, as well as to suspect the disease in detailed surveys, which contributes to timely treatment.

Based on a diagnostic comparative assessment negative levels of IgG antibodies to *H. pylori* infection are detected among patients of multiple myeloma of kirghiz nationality in 46% of cases, medium in 23% of cases and high levels in 23% of cases, which have a significant impact on the course of the disease, prognosis of the disease and of great practical importance.

At the treatment main disease and to achieve a good effect from the polychemotherapy (PChT), according to indications conducted auto-transplantation of bone marrow and for increase the life expectancy, it is necessary to simultaneously investigate and treatment in patients multiple myeloma pathology of the gastrointestinal tract.

At the detection in analyses in patients with multiple myeloma, the presence of IgG antibodies to *Helicobacter pylori* infection, in a medical history (anamnesis) of gastrointestinal pathology, confirmed both clinically and esophagoduodenoscopy and the possibility of exacerbation and avoiding complications (ulcerative bleeding, secondary anemia, perforations, penetration), it is necessary to simultaneously and parallel prescribe antibacterial therapy in combination with H₂-blockers, proton pump inhibitors, antacids, antihelicobacter metabiotics.

In the period of remission of the underlying disease, according to indications assign schedule modern eradication therapy.

FINDINGS:

1. The patients with multiple myeloma necessary be included in the list of studies to define the levels antibodies of IgG to *Helicobacter pylori* infection.

2. In the presence of *H. pylori* infection in patients with multiple myeloma, necessary to conduct gastro-

copy with taking from different maximum of 5 ulcerated areas of biopsy material and consultation of a gastroenterologist (oncologist according to indications).

3. In the treatment of the main disease of multiple myeloma and in the presence of high, medium, low levels antibodies of IgG to H. pylori infection, transfer from the intake of tableted steroid drugs to intravenous administration and prescribe eradication therapy during remission, according to indications.

4. To carry out autotransplantation of bone marrow for patients with multiple myeloma with Helicobacter pylori infection according to indications and in case of erosive, erosive-ulcerative gastritis, steroid ulcers, gastric and duodenal ulcers, autotransplantation of hematopoietic stem cells is contraindicated, to avoid complications.

References

1. Baratova D.A., Baratova M.A. Comparative characteristics of frequency elicitation and prevalence of the types heavy and content of free easy (k,λ) chains of immunoglobulins among patients with multiple myeloma and potential donors bone marrow//European Journal of Natural History//2017.–№ 6;стр. 9—14. <http://world-science.ru/en/article/view?id=33820> по ссылке http://world-science.ru/pdf/2017/2017_6.pdf
2. Baratova D.A., Baratova M.A. Possibilities of early selection donors of bone marrow non-invasive and invasive methods of diagnostics infection Helicobacter pylori //European Journal of Natural History//2015. – № 6; стр. 3-7. доступен по данной ссылке: <http://world-science.ru/euro/514>
3. Baratova D.A., Baratova M.A., Dzhaparkulova A.D. Clinical and diagnostic studies of immunochemical variants of immunoglobulins using monoclonal antibodies in patients with multiple myeloma and potential donors of hematopoietic stem cells.//Modern problems of science and education.–2014.–No.4; (Electronic journal) URL: <http://www.science-education.ru/118-13941> (accessed: 15.07.2014).
4. Current European concepts in the management of Helicobacter pylori infection. The Maastricht I Consensus Report Gut.1997; 41:8—13.
5. Current European concepts in the management of Helicobacter pylori infection. The Maastricht — II —2000. Consensus, Report, September (2000).
6. Dimopoulos M., Kyle R., Fernand JP. et al. Consensus recommendations for standard investigative workup: report of the International Myeloma Workshop Consensus Panel 3. Blood 2011; 117: 4701— 5.
7. Kumar S., Paiva B., Anderson KC., et al. International Myeloma Working Group consensus criteria for response and minimal residual disease assessment in multiple myeloma. Lancet Oncol 2016; 17: 328—46.
8. Ludwig H, Bolejack V., Crowley J., et al. Survival and years of life in different age cohorts of patients with multiple myeloma. Journal Clinic Oncology 2010; 28:1599 -605.
9. Malfertheiner P., Megraud F., Morain C., et al. Current concepts in the management of the Helicobacter pylori infection- the Maastricht-II-2000 Consensus Report Aliment Pharmacol Ther 2002;16;167—180.
10. Malfertheiner P., Megraud F., Morain C. Guidelines for the management of the Helicobacter pylori infection. European Gastroenterology Review 2005.
11. Malfertheiner P., Megraud F., Morain C., et al. Management of Helicobacter pylori infection –the Maastricht-IV/ Florence Consensus Report//Gut. – 2012. – Vol. 61. – P.649.
12. Malfertheiner P., Megraud F., O, Morain C.A., et al. Management of Helicobacter pylori infection- the Maastricht V/Florence Consensus Report.Gut 2017; 66(1):6-30. DOI.10.1136 gutjnl—2017—312.
13. Vorobyev A.I., Kremenetskaya A.M. Atlas of tumors of the lymphatic system M: Newmedamed.2007;98-102.
14. World Health Organization Classification of Tumor. Pathology and Genetics of Tumors of Hemopoietic and Lymphoid Tissues /Eds E Jaffe, N Harris, H Stein et al.-Lyon: IARC Press, 2001.

PEDAGOGICAL SCIENCES

ШЛЯХИ УПРАВЛІННЯ САМОРОЗВИТКОМ ОСОБИСТОСТІ

Ткаченко В.П.

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» Україна, методист Навчально-методичної лабораторії професійного розвитку педагогічних та науково педагогічних працівників, доцент, к.е.н.

Хомич О.Б.

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» Україна, старша викладачка кафедри дошкільної та початкової освіти

WAYS OF MANAGING SELF-DEVELOPMENT OF PERSONALITY

Tkachenko V.,

Communal institution of higher education "Dnipro Academy of Continuing Education" of the Dnipropetrovsk Regional Council" Ukraine, methodologist of the Educational and Methodological Laboratory of Professional Development of Pedagogical and Scientific Pedagogical Workers, Associate Professor, Doctor of Economic Sciences.

Khomych O.

Communal institution of higher education "Dnipro Academy of Continuing Education" of the Dnipropetrovsk Regional Council" Ukraine, senior teacher of the Department of Preschool and Primary Education.

DOI: [10.5281/zenodo.10795948](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795948)

Анотація

В час постійних суспільних перетворень, швидких змін ціннісних орієнтирів, перед кожним з нас стоять питання усвідомлення власних можливостей. Роблячи вибір, особистість будує своє життя та покращує своє майбутнє – такий закон еволюції. Щоб створювати своє життя, треба наповнювати його цінностями, які притаманні тільки вам. Тому, кожен з нас повинен постійно робити особисту ревізію, переглядати свою стратегію та, щоб отримати результат, вкладати в це свій ресурс. Для цього треба використовувати свої внутрішні сили, досвід, знання та весь свій творчий потенціал.

Abstract

At a time of constant social transformations, rapid changes in value orientations, each of us faces the question of realizing our own capabilities. Making a choice, a person builds his life and improves his future - this is the law of evolution. In order to live your life, you need to fill it with values that are unique to you. Therefore, each of us must constantly audit ourselves, review our strategy and, in order to get a result, invest our resources in it. For this, he uses his strength, experience, knowledge and level of development.

Ключові слова: криза, життя, планування, успіх, стратегія, потенціал, цінності, вибір, результат, ресурс, бажання.

Keywords: crisis, life, planning, success, strategy, potential, values, choice, result, resource, desire.

Людина завжди самостійна вибирає свій життєвий маршрут, супутників, справу, якій себе присвячує. Здатність до життєвого вибору і розвитку є суто людською справою. Але на практиці в одних бажання справджуються, а інші так і живуть у своїх мріях. Можна виділити три рівні бажань – для тіла, розуму та душі, які можуть доповнювати чи суперечити один одному. Бажання можуть бути власними, які формувалися з дитинства, та нав'язані, коли наші прагнення придушувалися близьким оточенням. «Ти повинен/повинна» – цю фразу ми чуємо часто в своєму житті. Інколи ми приймаємо як належне те, що інші люди, як нам здається, знають нас краще. Якщо ми знаємо наші бажання «в обличчя», нам простіше їх організувати та втілити в життя. Дуже важливо відстежувати взаємодію бажань на різних рівнях нашого буття, щоб вони доповнювали та посилювали одне одного. Розширити наші можливості і підтримати наше зростання допомагає планування. План має збільшити нашу свободу, а не затиснути нас у рамки старих і нав'язаних

цілей. Якщо наше життя сковане обов'язком заробляти на життя або працювати над чужими цілями, то буде далекоглядніше скласти план, щоб змінити своє життя. План структурує наш розвиток і спонукає до дій, коли ми зупиняємось. У плані повинні бути цілі, досягнення яких для нас є важливим.

Людина приходить у цей світ, щоб реалізуватися, щоб знайти своє ремесло та бути корисною для суспільства. Для цього дуже важливо займатися своєю улюбленою справою, щоб мати нескінченний потік енергії. Багато хто скаржиться на брак енергії, насправді це ознака того, що особистість нереалізована. Коли, людина ігнорує реалізацію себе і йде через *его*, тобто через гроші та визнання, в такому випадку в неї немає енергії. На енергію людини 80% впливає особиста реалізація, тобто її призначення, та 20% – припадає на дисципліну тіла і розуму. Таким чином, щоб отримати генератор енергії, дуже важливо займатися своєю справою. Особиста реалізація – це велика любов до своєї справи.

Особисту реалізацію та саморозвиток треба будувати на своїх прихованих можливостях і бажаннях. Приховані бажання знайти складно, тому відбувається «витягування» своїх можливостей. Для того щоб визначитися з прихованими можливостями необхідно насамперед скласти список матеріальних бажань, по мірі їхньої значущості, тобто чого ви потребуєте тут і зараз. До цього списку входять стосунки з рідними, з друзями, бажання на потреби та проблеми. Потім визначають другий список, він є відмінним від першого, це те що ви хочете, це список прихованих можливостей або корінних бажань. Приховані можливості кожного з нас індивідуальні, вони закладені на рівні клітини. На рівні ДНК записані всі наші можливості – це спосіб мислення, розуміння інформації, а також прийняття рішень. Ці приховані можливості нам може дарувати рід, предки та наш особистий досвід. Перший список складається на рівні інтелекту, а другий – на рівні усвідомлення. Другий список

складається ретельніше, тому що наша інтуїція зчитує інформацію майбутнього. Цей список повинен постійно переглядатися у спокійній обстановці і перевірятися почуттями на рівні підсвідомості. Якщо другий список приносить вам задоволення, то ви знайшли своє призначення і перший список йде на другий план. Перший список виконується по інерції, а до другого – треба прикласти зусилля.

Дуже важливо кожному з нас бачити свою перспективу та свої можливості при плануванні саморозвитку. Кожний з нас на однакову ситуацію має різні емоції: позитивні чи негативні. Виходячи зі свого інтересу кожна особистість має свої цінності, потенціал, потреби і це є основою для визначення стратегії і мети особистості. Тому, коли ми переглядаємо своє життя і будемо плани, у нас є безмежні можливості, базові та ключові потреби. На рисунку 1. наведено основні складові впливу при плануванні стратегії розвитку особистості.

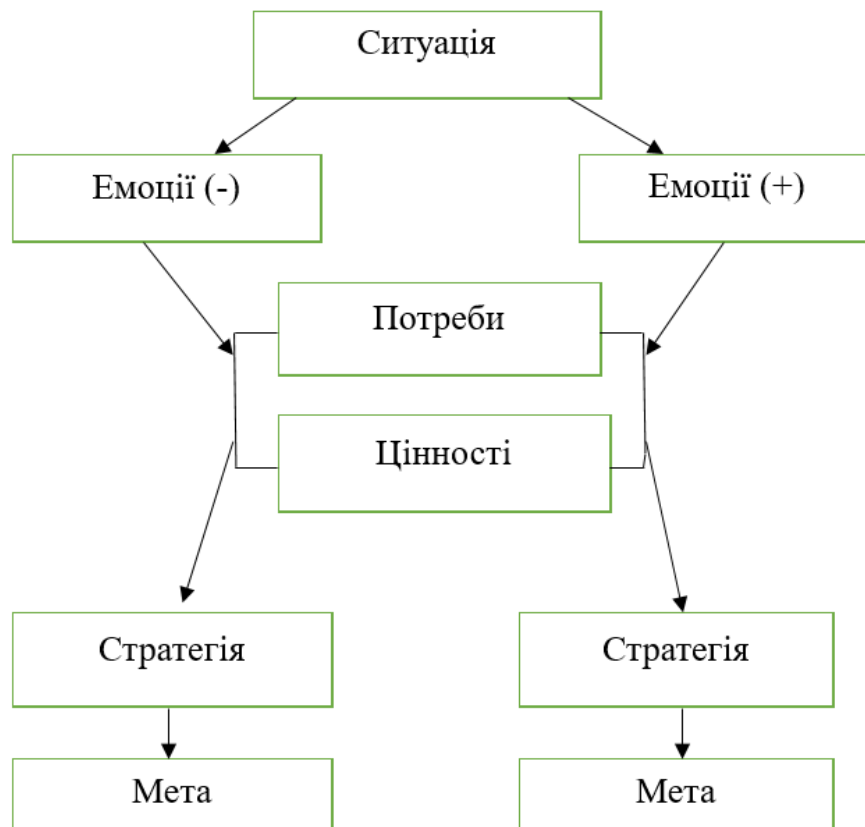

Рис.1. Складові стратегії розвитку особистості

Кожна людина народжується з унікальним набором якостей, які не можна змінити, наприклад, темперамент, лад психіки. Але внутрішню силу можна тренувати: запланували – зробили, почали – довели до кінця, так з'являється і зростає внутрішня сила. Внутрішня сила – це здатність любити чужу музику, але танцювати під свою. Щоб мати власну музику треба тренувати себе і все зводиться до мистецтва маленьких кроків. Регулярність невеликими кроками дає впевненість, а процес напруження дає гармонію. У розвитку з'являється енергія. І що більше ми нею користуємось, то сильніше ста-

ємо, бо з'являється бажання займатися дужче іншими цікавими справами. Для того, щоб ця сила всередині нас зростала, ми повинні її розвивати, а потім використовувати. Тому, необхідно покроково накопичувати свою внутрішню силу. Якщо ви виконуете свої плани, ви стаєте вільними. Коли не робити те, що хочеться, тоді обслуговуєте чужі плани і не живете власним життям.

Жити у вибраному вами житті – це бути собою. Найскладніше – це обрати рішення діяти, а далі вже наша наполегливість. Навчатися спочатку завжди дуже складно, доки не стане легко. Легко формуються погані звички, дуже важко хороші, але з

ними легше жити. Необхідно дотримуватися дисципліни, щоб протягом 66 днів виробити нову звичку. Формування кожної нової звички полягає в тому, що перші 20 днів спочатку важкі, наступні 20 – у середині безладні і решті 20 – наприкінці прекрасні. Тому, треба навчити себе отримувати задоволення від складнощів. Якщо ви хочете чогось досягти, у вас має вистачати мужності на невдачі. Успішні люди це не чийсь послідовники. Високий рівень підготовленості із високою організованістю дають успіх. Успіх – це коли стикається високий рівень підготовленості з можливістю і абсолютною необхідністю. Але часто стикаємося з тим, що ми не хочемо брати на себе відповідальність та приймати рішення.

В умовах кризи багато хто перестає бачити свою перспективу, бо має недостатній рівень підготовленості. Якщо життя проходить неорганізовано, то й рівень підготовленості буде низьким або його зовсім не буде. Високий рівень організованості дає високий рівень підготовленості. Високоорганізована людина це успішна людина. Свої можливості ми ніколи не побачимо поки не буде високого рівня підготовленості. Треба для себе усвідомити, що кожного дня винести сміття, помити тарілку – це звичка перемагати самого себе, звичка, яка дає нам організованість. Високий рівень організованості настає тоді, коли ви берете на себе відповідальність та приймаєте рішення - обслуговувати емоції або слідувати плану.

Лише чотири відсотка населення мають цілі і плани та й саме вони виробляють 96 % всього, що створено навколо нас. А решта населення буде чудові відмовки і нічого не робить для своїх досягнень і особистісного зростання. Є багато рекомендацій як слідувати плану, але ніде немає рекомендацій і рецепта як знайти себе. У кожної людини є свій вектор розвитку і росту, але тільки через працю, приходить рівень майстерності, який з часом приносить задоволення. Розвиток призводить до зростання та виходу людини на новий рівень. Змінюючи ставлення до праці ви змінюєте свої результати. Наприклад, найманий робітник отримує за свою працю заробітну плату. Робітник може вирости до професіонала, якого завжди шукають і за свою роботу буде мати не лише гідну заробітну плату, а й гонорар. Робочий за бажанням, може здобути освіту та стати спеціалістом і отримувати більш високу заробітну плату. Спеціаліст-професіонал може вирости до організатора виробництва, стати менеджером, тобто режисером виробничого процесу і прибутку. При бажанні й професійному зростанні може займати посаду директора, на якого покладено функцію управління, або вирости до власника бізнесу і отримувати дивіденди від цього. Від праці і майстерності цих категорій робітників залежить стан виробництва, рівень прибутку та розмір доходів. Наші доходи залежать від того до якої категорії кожний з нас відноситься. Змінюючи своє ставлення до роботи – ми змінюємо результати. До складових ресурсного стану відносять: проактивність, розважливність, продуктивність, орієнтова-

ність на результат, тверезість поглядів та інші якості. Займана посада народжує мету, але персональний професіоналізм і ефективність досягається через зростання та розвиток. Якщо є бажання і наставник, можна крок за кроком розвиватись. Ось ця постійність в розвитку дасть результат. Щоб виконувати свою роботу якнайкраще не обов'язково обіймати найвищу посаду. Майстерність стає затребуваною і гроші стають в чергу до такої людини. Ми знаходимося в одній реальності, проте, маємо різні погляди. Кожен з нас повинен пам'ятати, що втрачені гроші можна заробити, втрачений час - втрачено назавжди.

Коли ми переглядаємо своє життя і будуюмо плани, у нас є можливості, базові та ключові потреби, які можуть реалізуватися тільки через майстерність. Кожен з нас має набір можливостей, але ми не можемо зрозуміти чи подобається щось, а чи ні спробувати ось це? Тому, кожному доведеться трансформуватись, щоб досягти майстерності. В такому випадку перед кожним з нас відкриваються великі можливості. Проте, коли людина фокусується на мислення тільки грошима, то проходить наступні етапи:

- коли грошей мало, але багато часу, то веде боротьбу з бідністю;

- коли є гроші і є час, тобто баланс і рівновага, але такий період триває недовго, тому що основна мета це гроші;

- людина заробила багато грошей, проте незбалансована у своїх базових і ключових потребах, то настає момент, що немає ані грошей, ані часу. Іноді бажання є причиною страждань і людина руйнує себе цією залежністю. Збільшення доходу не підвищує якість життя. Як небагато в житті потрібно для щастя і як багато треба, щоб це зрозуміти. Привчить себе цінувати прості задоволення - відчути свіжий подих вітерця або побачити веселку. Щасливі люди дуже цінують такі речі, які взагалі нікому нічого не варті і з'являються власними силами. Задоволення від життя можна отримати через добрі справи. Безкорисливі добрі вчинки, зроблені від душі, добре позначаються як на душевному, так і на фізичному рівні здоров'я. Гроші можуть приносити щастя тільки в тому випадку, якщо витратити їх не лише на себе, а й на інших людей. Давати – крутіше, ніж брати.

Життя – це така витівка, яка не купується за гроші. Все, що можна купити за гроші, називається тимчасовим або матеріальним. А все, що над матеріальним, називається життям. Більшість людей прагнуть до придбання матеріального, замість прагнення до свого внутрішнього збагачення, що не можна купити. Не можна купити - кохання, здоров'я тощо. І якщо до цього прикладати навіть невеликі зусилля, воно все приходить до людини. Цінність життя гарантується тим, що не можна купити, а все інше приходить та й зникає. Сотні тисяч найбагатших людей планети можуть бути глибоко нещасливими через те, що не зустріли рідну душу, свою любов, своє покликання.

Якщо не знаєте з чого розпочати свій розвиток,

почніть із тіла. Тіло є основою та фундаментом вашого розвитку. Гарне, здорове, легке, накачане тіло є запорукою успіху. Успішні люди приділяють велику увагу спорту, профілактиці здоров'я, правильному лікуванню, тому що знають, що тіло є основою успіху. Тіло впливає на наш стан, а стан - на наші думки, які впливають на наші дії. Успішні люди підсвідомо шукають заняття, яке вимагатиме певних навичок, що стає викликом, мотивує і має чіткі цілі. Щоб їх «забрав» цей потік, який викликає почуття успіху. Багатство – це те, що залишається з вами після невдалого бізнеса або банкрутства. Якщо у вас є таланти або внутрішня сила, то їх завжди можна поміняти на гроші. Праця і постійна зайнятість є ліками і кожен із нас може здійснити перемогу, але не над собою, а над своїм мисленням. Отже, щоб ви не робили, коли це у вас добре виходить, то ви отримуєте радість та задоволення. Постійна робота сповнює ваше життя сенсом. Ви не маєте можливості робити великі діла, але у вас є можливість маленькі діла робити з великою любов'ю. Робота впливає на вашу самооцінку та на відчуття свого місця під сонцем. Якщо ви робите свою справу з великою майстерністю, то ви робите це не для організації в якій працюєте, а найперше – для себе. Це сприяє вашій самоповазі, викликає у вас самозахоплення і робить ваше життя набагато цікавішим. По суті, все це налаштовує вас на повноцінний життєвий досвід.

Кожна людина, з метою або без неї, має в житті періоди спокою - коли повний сил, маєш роботу або бізнес, родину або коханого. У кожного бувають невдачі - провал, паніка коли за все хапаєшся і все втрачаєш. Тому, коли відчуваєш дискомфорт необхідно проаналізувати, а на якому етапі знаходишся. З прірви можливо злетіти вгору, якщо знаходиш себе, живеш своїм життям і не поринаєш в чуже. Біль в житті неминучий, але важливо зрозуміти, що розвиток через біль призводить до перемоги.

Невдача є важливим інгредієнтом великих досягнень. Гуру інновацій Девід Келлі влучно зазначив: «Що швидше помилишся, то швидше досянеш успіху». Ви не можете перемогти не ризикуючи. І що більше ви ризикуєте заради досягнення своєї мрії, то частіше зазнаватимете невдачі. Однак, більшість людей саме так і живуть. Справжня радість виникає тоді, коли ви йдете ва-банк та ризикуєте. Можливо ви починаєте частіше зазнавати невдач. Проте, успіх також частіше наздоганятиме вас. Кращі кампанії зазнають невдач частіше, ніж посередні. Найуспішніші люди зазнають невдач більше, ніж пересічні. Успіх багато в чому залежить від нашої поведінки та правильного сприйняття світу – важкого, часом незрозумілого та водночас чудового світу. Коли є цінність, то гроші не мають значення. Треба бути відповідальною людиною: нести відповідальність за свої слова, дії та спосіб

життя. Частіше відкидати страхи, виходить із зони комфорту та йти за своїми бажаннями, вчитися чомусь новому і не забувати пробувати це на практиці. Більше спілкуйтеся, уважніше слухайте і активно будуйте свою мережу контактів. Коли ви слухаєте, ви відкриваєтеся для нових знань. Коли ви кажете, ви блокуєте їм вхід. Крім того, слухаючи, ви показуєте людям впевненість у собі та повагу до них. І люди не можуть залишатися до цього байдужими, вони відчувають до вас позитивні почуття. Вміння слухати – це навичка, яка зміцнює стосунки. Необхідно вчитися сміливо керувати своїм життям, ставити собі цілі і розставляти пріоритети. Тому єдиною невдачею в житті є – не наважуватись, не мріяти, не ризикувати. Справжній ризик полягає в тому, щоб жити без ризику. При цьому необхідно вчитися розуміти інтереси інших людей та знаходити взаємовигідні рішення.

Проте, кожен з нас повинен пам'ятати, що ніщо не є таким хитким, як успіх. Коли людина або підприємства досягають успіху, вони часто стають самовпевненими і припиняють наполегливо працювати. Переходять до оборони й витрачають енергію на те, щоб захистити свій успіх, замість того, щоб залишатися вірними тим принципам, завдяки яким вони опинилися на вершині. Чим успішнішими стаєте ви чи ваша організація, тим відданими маєте бути до себе та свого оточення. Тому що, в ту саму мить, як ви припините роботи усі речі, що вивели вас на вершину, ви почнете скочуватись донизу.

Знаходьте час для роздумів, бо це чудова стратегія для тих, хто хоче управляти своїм саморозвитком і досягти успіху. Занадто багато людей проводять свої найкращі дні, приділяючи увагу виключно роботі, витрачають свій час, потенціал та енергію, щоб піднятися вгору. І лише на горі раптом розуміють, що це була не та вершина. Саме міркування та роздуми дають змогу вибрати правильну гору. Обдумування і стратегічне мислення - це перший крок для вашого успіху. І як гарно сказав Пітер Друкер: «Немає більшого розчарування від ефективного виконання того, що взагалі не слід було робити». Коли подивитесь на речі по-новому, то це змусить вас відчинити двері в неznані можливості.

Список літератури

1. Маккеон Г. Эссенциализм. Путь к простоте. Argads Mantojums. Рига Латвия, 2016. 208 с.
2. Стівен Р. Кові. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. Пер. з англ. О. Любенко. 5-те вид. Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 384 с.
3. Шарма Р. Шлях до величчі. Пер. з англ. Н. Лавської. К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2019. 248с.

PHILOLOGICAL SCIENCES

CLASSIC ENGLISH DRAMA: GENDER PECULIARITIES OF CHARACTERS' SPEECH

Khairulina N.,

*Department of Romance & and Germanic Philology,
Educational and Research Institute of Philology & Journalism,
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University"
Ukraine, Poltava*

Tyshakova L.

*Department of Romance & and Germanic Philology,
Educational and Research Institute of Philology & Journalism,
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University"
Ukraine, Poltava*

DOI: [10.5281/zenodo.10795956](https://doi.org/10.5281/zenodo.10795956)

Abstract

The article under consideration is devoted to the peculiarities of language and speech behavior of the characters of the classic English drama. Approaching the problem of differences in the speech of men and women from the standpoint of the theory of linguistic personality and taking into account the social conditionality of these differences, the concept of gender is proposed to be understood as dynamic, culturally determined social characteristics of men and women - carriers of different world views, which are reconstructed in their main features based on linguistic means of both oral and written speech. Relying on the theoretical foundations of gender linguistics, the article's authors identify the fundamental features of the language and behavior of the main characters of classic English drama. The article identifies and systematizes the gender peculiarities of communicative behavior that playwrights give to male and female characters when depicting situations of informal intergender communication in English dramatic works, as well as lexical and stylistic gender differences in the verbal behavior of characters. General scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, generalization) and linguistic methods are used in the study.

Keywords: gender, communicative behavior, communicative stereotypes, character language, English drama.

Introduction.

Modern linguistics is increasingly interested in studying the functional side of language since the language system can be adequately understood only during its direct implementation. The appeal to the human factor [Bessonova, 2002] demonstrates the place and role of language in human life and its development as a personality. The communicative direction in linguistics considers communication as a human activity to exchange various information to achieve specific communicative and non-communicative goals. Communication is carried out through language and ensures the interaction of people in society. Communicative linguistics studies the properties of language and speech units manifested in communication when partners exchange information, thoughts, feelings, and points of view to solve linguistic and extralinguistic tasks [Borysenko 1997, 11].

The study of communication is closely related to the analysis of human communicative behavior, which is actively studied in various fields of linguistics: psycholinguistics, sociolinguistics, linguistic stylistics, cognitive linguistics, and pragmalinguistics. The study of the gender aspect of communicative behavior is intended to complement and expand the study of the communication of works of art.

The need for a linguistic interpretation of interpersonal relations, in turn, has made it possible to develop new areas of research, one of which is gender linguistics. It focuses on the dependence of language function-

ing on gender differences that manifest in verbal communication and are determined by the sex of the communicators. Gender differentiation is one of the universal phenomena studied by the humanities, and the communicator's gender is one of the socio-psychological factors whose influence on human communicative behavior is of interest to modern linguists. The term gender, borrowed from the social sciences, in modern linguistics refers to a set of social, cultural, and psychological phenomena correlated with the sex of an individual.

Approaching the problem of differences in the speech of men and women from the standpoint of the theory of linguistic personality (the concept of "linguistic personality" can refer to both an individual and a group of people who share a common worldview) and taking into account the social determination of these differences, the term gender is proposed to be understood as dynamic, culturally determined social characteristics of men and women - carriers of different worldviews, which are reconstructed in their main features based on linguistic means of both oral and written speech. The study of gender differences in communicative behavior is possible both in authentic communication and based on artistic communicative interaction [Semashko, 2010]. Mary Talbot states, "Men and women are different because language positions us differently" (Talbot, 2010, p. 110).

The analysis of the speech of a dramatic work not as a ready-made sample of honest communication but

as a reflection of real communication, taking into account its unique functional character, is contained in the works of various researchers. The realistic drama authors model characters' speech based on the desire to convey the "truth of life," guided by their knowledge of how everyday communication takes place in a particular situation. In other words, when creating a speech characterization of characters, the playwright is guided by stereotypes of gendered behavior.

The relevance of the topic of our study, which is carried out in the context of communicative linguistics, is determined by the general direction of communicative linguistics towards establishing gender peculiarities of language and speech behavior of characters in modern English drama. The study of gender differences in character speech is relevant because it allows us to trace how the linguistic characteristics of the characters reflect the communicative stereotypes of the playwright, a native speaker of British English. The language of dramatic works, combining the features of the language of fiction and colloquial speech, is a communication created by the playwright based on real communication.

Methodology.

The purpose of our study is to identify and systematize the gender peculiarities of communicative behavior that playwrights give to male and female characters when depicting situations of informal intergender communication in classical English dramatic works, as well as lexical and stylistic gender differences in the verbal behavior of characters. The study uses general scientific and linguistic methods (analysis, synthesis, induction, deduction, generalization). The continuous sampling method was used to identify the units of analysis. The descriptive method allowed for the taxonomy and interpretation of the concept of "gender" in linguistics. The contextual method contributed to the identification of linguistic and extra-linguistic gender features of linguistic units of modern English drama.

According to T. Semashko, the term "gender" came to the modern linguistic paradigm from the social sciences much later than in other humanities, when gender studies became an interdisciplinary field. Initially, work in this area emerged in the West, and the first systematic descriptions of male and female features of language and speech were made based on the languages of the Germanic and Romance language groups. Today, this process is so rapid that we can confidently talk about the emergence of another branch of national linguistics - linguistic gender studies or gender linguistics.

Although the term "gender" is recognized by most researchers, there are some difficulties due to the relative novelty of this concept and its peculiarities. The term "gender" originated in the English-speaking world and is an English homonym for the grammatical gender category. Some researchers analyzing the gender differentiation of society and related processes use the old terms but include in their considerations the social and cultural significance of gender. In many works, the concepts of "sex" and "gender" are used in parallel; inaccuracies arise depending on the language in which the study is written, as well as when translating foreign-language works into Ukrainian; the author's conceptual

position is essential when choosing terminology" [Semashko, 2010, 167].

Vilkova O. (2005) argues that the nature of the functions of gender stereotypes of our time, as constructive or destructive, should be analyzed not only by the impact of gender stereotypes on the social life of today but also by the nature of stereotypes that have functioned throughout the existence of human society, since stereotypical representations are stable and multifunctional formations that do not disappear and do not arise simultaneously.

When analyzing fictional dialogue, it should be noted that dialogue is the leading way of portraying a character in literature. The peculiarity of dialogue in a literary text is that it is usually structurally and stylistically opposed to the author's narrative. While the author's narrative is mainly written speech, reflected in syntax and style, the characters' speech always imitates live oral verbal communication (Martyniuk, 2004, p. 43).

Lakoff points out several features of the female language in her book. She believes that females prefer concrete words that closely relate to life. Females use expletives softer, but males often speak in a firm tone. The author argues that gender differences in discourse production are highly culture-specific; thus, the same patterns of language interactions should not be expected across different cultures.

Main Part.

Interest in studying speech activity has drawn attention to problems related to the human factor in language. One of them is the most appropriate choice of linguistic means and ways of their integration, determined by the participants' gender in the character speech of dramatic works. An individual's verbal behavior is a particular case of his/her communicative behavior. By verbal behavior, we mean the actualization and interaction of linguistic units in a statement to build a pragmatically correct statement.

The analysis of dramatic works shows that the differences in the verbal behavior of characters (men and women) in informal intergender communication are primarily observed in adjectives that implement a general assessment. Evaluative words are directly related to the speaker and reflect his/her attitude to the surrounding reality. The general evaluation is an axiological result of the cognitive process, expressing the attitude to the world.

Quantitative analysis shows the percentage of certain lexical items used in the statements of characters of a particular gender to the total number of these in the statements of characters of both genders in informal intergender communication, which is 100%. The expression of a generally positive assessment in the situation of informal intergender communication is more typical for the verbal behavior of female characters (65% of word uses) and less typical for the statements of male characters (35% of word uses), which indicates the importance of positive assessment in the verbal behavior of female characters compared to male characters.

In addition, differences are observed in the qualitative composition of this vocabulary. In the analyzed material, we have identified gender differences in using

such positive adjectives as sweet, admirable, lovely, charming, marvelous, gorgeous, fantastic, terrific, nice, fine, splendid, and their derived adverbs. At the same time, in the situation of informal intergender communication, the verbal behavior of female characters, regardless of age, is more typical for the use of the following adjectives of general positive evaluation and their derivatives: admirable (female characters account for 100% of all word uses), charming (80%), sweet (78%), lovely (75%), gorgeous (75%), marvelous (67%), nice (65%) to characterize objects and phenomena of the surrounding reality. For example, when communicating with friends:

MARIAN. I thought you did admirably in the circumstances (Dryden, 1982: 8);

JOAN. Oh yes, the Commander, I met him last night. A charming man, I thought (Manktelow, 1979, p.3);

FLEUR. Lovely bird. It's a lovely, lovely bird (Ayckbourn, 1983, p. 56);

MONICA. And he's so nice: gorgeous in his pin-stripes last week, this week? (Murphy, 1990, p.14);

DIANA. It was all right, you know. Everything was marvelous (Browne, 1976, p. 50).

These lexical units are less typical for the verbal behavior of male characters in informal intergender communication. However, they are found in their statements, indicating significant gender differences in the linguistic competence that playwrights endow their characters with. At the same time, these units are used to characterize the verbal behavior of male characters by playwrights of both sexes. This is due to the absence of a severe influence of the author's gender on the creation of verbal behavior of characters of the opposite sex. For example, in a conversation between a married couple:

KEITH. A lovely day (Ayckbourn, 1983, p. 16).

Or in a conversation between lovers:

CLIFFORD. You are sweet, Ellen (Rayburn, 1977 p. 43).

Of the above lexical units, the adjectives nice and marvelous are the most typical for the verbal behavior of male characters, while the adjective charming is the least typical, and the unit admirable does not occur in the utterances of male characters. This shows that evaluative vocabulary is more stable with female verbal behavior in the linguistic picture of the world that male characters possess. The units nice and marvelous are the most neutral for the verbal behavior of male characters.

Even when expressing a generally positive assessment in informal intergender communicative interaction, characters of different genders use characteristic vocabulary in the same pair of lines, which also reflects the differences in their linguistic worldview and is revealed when they talk

- about weather:

CLIFFORD. It's a splendid morning.

ELLIE. Lovely (Rayburn, 1977, p. 48);

- about music:

LINDSEY. Mm. Lovely.

DICKON. It's genius (Hastings, 1979, p. 25).

In intergender communication, a positive male assessment may be more reserved than a female one:

LINDSEY. It is charming.

DICKON. Perhaps it's okay musically (Hastings, 1979, p. 3).

1979, p. 24).

The qualitative differences in the expression of the overall negative assessment are related to creating the image of female characters' restraint during its implementation. For example, when a female character addresses a male acquaintance:

MRS. MOORE. Not very nice, is it, just waiting (Manktelow, 1977, p. 35).

In addition, to express a generally negative assessment of the statements of male characters, the vocabulary of a lowered stylistic tone is used: bloody, rotten, and sodding, which is not typical for the verbal behavior of female characters. For example, in a conversation between a married couple, a male character states the fact that his shop is not as famous as a supermarket:

RAY. Six women pass the shop; they don't stop, they're off down the supermarket for their frozen bloody mini-joints, Chinese-rotten takeaways, pork-blinkin' batch shop, cod, and soddin' chips... (Davis, 1982, p. 3).

The analysis allows us to assume that male and female characters choose mainly different lexical items to express their general positive evaluation. Female characters are characterized by a tendency to openly and exaggeratedly express positive evaluations and use a broader range of evaluative adjectives. In contrast, male characters' remarks are characterized by restraint in their manifestation. This fact reflects significant differences in the linguistic worldview and communicative competence of men and women. Using positive evaluation demonstrates the character's generally positive attitude, contributes to creating a constructive, friendly atmosphere during communication, indicates a friendly attitude towards the interlocutor, and is considered one of the components of the positive politeness strategy.

The implementation of a generally negative assessment of the verbal behavior of male characters in a situation of intergender communication indicates the disregard for the official norms of British society, according to which the use of the stylistic vocabulary of a lowered tone is considered indecent.

Thus, the use of adjectives of general negative evaluation and stylistically reduced vocabulary for its realization is more typical for the statements of male characters. Using negative evaluation in the characters' statements conveys the speaker's general negative mood. It can signal a critical perception of the surrounding reality and the interlocutor, particularly his/her communicative behavior. Thus, negative evaluation hinders the creation of a constructive environment during communicative interaction. The gender specifics of implementing general evaluation means are due to the differences in the linguistic picture of the world and the levels of communicative competence of characters of different sexes created by playwrights. The

gender-specific features of implementing general evaluation reflect the stereotypes of gender communicative behavior in modern society.

Words acquire a stylistic coloring based on the constant association associated with using a lexical item in certain areas and communication situations. Let us analyze the gender aspect of stylistically colored lexical items such as words of foreign origin, barbarisms, and professional vocabulary.

Use of words of foreign origin and barbarisms

Barbarianisms are words and phrases borrowed from other languages but, to a certain extent, "adapted" to the norms of the recipient language and usually used. However, their foreign origin is quite clear. Words and phrases of foreign origin are lexical units of another language used mainly in literary speech. According to domestic researchers, drawing a clear line between words of foreign language origin and barbarisms is difficult. Since their stylistic functions are identical, we will consider these groups together.

Our analysis of dramatic works shows that words of foreign origin and barbarisms are widely used in the statements of characters who are native speakers of British English in their communication with their compatriots. A gender analysis of the characters' speech proves that the use of this group of vocabulary is typical for the verbal behavior of characters of both sexes in intergender communicative interaction but is more typical for the statements of male characters. This vocabulary is found twice as often in the utterances of male characters as in those of the opposite sex. The use of words of foreign origin and barbarism has different pragmatic purposes. For example, a significant part of this vocabulary is made up of names of drinks and dishes used in the statements of characters of both sexes:

KEVIN. I made a really terrific quiche Loraine, and she dug a tree out of the garden (Harris, 1980, p. 46);

CRESSIDA. This is sparkling Saumer, méthode champenoise (Edgar, 1987, p. 73);

DENNIS. The old vino del plonk (Harris, 1980, p. 21).

In addition, the use of barbarism helps a male character to make an impression of an erudite interlocutor and, ultimately, to raise his status in a woman's eyes. For example, a student waiter uses barbarism to convey the atmosphere of a cafe:

WENDY. I'm drinking in the atmosphere - as the brochure says. Warm night, water, flowers, colored lights - it's fun.

WAITER. Very kitch.

WENDY. Kitch?

Waiter. A German word is difficult to translate. It means ornate, obvious, overdone, a little vulgar. Therefore fashionable (Vooght, 1980, p. 8).

In the statements of male characters, barbarisms and words of foreign origin are used to mislead the less-educated female interlocutor. For example, an educated waiter misleads a capricious but uneducated customer by using a fictitious French name for a dish and the phrase "deep freeze" as the name of the person who invented it:

WAITER. I'd like to suggest something very special. Boeuf durfrappe au pommes de terre brules a beef dish for the discerning.

LILIAN. Special, you say?

Waiter. Very. And delicious. It was created by Monsieur Gelee Profond for the Russian Royal Family, who all tended to have delicate stomachs (Vooght, 1980, p. 7).

Thus, the use of barbarisms and words of foreign origin is a characteristic feature of the verbal behavior of male characters, indicates a more important place of these lexical items in verbal behavior, and aims to increase the status of the speaker, reflecting the communicative stereotype of a man's desire to strengthen his position in intergender communicative interaction by using lexical means that demonstrate his erudition. We consider the use of words of foreign origin and vulgarisms as one of the strategies of veiling when a man cares about saving his face and uses vocabulary that is not understandable for a female character.

Features of professional vocabulary in the gender aspect.

The plays chosen for analysis describe the personal and everyday lives of members of modern English society, so the professional activities of the characters play a significant role in them. However, these plays still use everyday vocabulary that belongs to the sphere of the characters' professional interests. For example, when it comes to car breakdowns:

GRAHAM. One of the piston rings has come away from the spurious fugitator (Rayburn, 1977, p. 6).

There are some gender-related differences in the use of professionalism. Using nomenclature vocabulary to refer to objects and subjects belonging to a particular sphere of human activity, most often professional, is more typical for the verbal behavior of male characters in intergender communication. For example, in the communicative interaction of a married couple:

GRAHAM. I'd much rather sit comfortably indoors and listen to your mother, who obviously knows more about the workings of the internal combustion engine than I do (Rayburn, 1977, p. 17).

The male characters' utterances are characterized by the desire for precision in the nomination and vocabulary related to professional activities and technology in everyday life (84% of such vocabulary is used in their verbal behavior). For example, in a conversation between a male character and his mistress:

"GRAHAM. It's a phase I'm going through (Rayburn, 1977: 2);

GRAHAM. I'm not fitted with a thermostat (Rayburn, 1977, p. 2).

Using professional vocabulary in a community of people of the same profession is one of the positive politeness strategies to create an atmosphere of intra-group identity. However, in the studied material, which includes situations of intergender informal communication between spouses, lovers, and acquaintances who are not representatives of the same profession, we consider the use of professional vocabulary as an element of the strategy of veiling. In this case, professional vocabulary reflects the male character's desire to impress and mislead the female character. For example, here is

what the male character tells his mistress about his conversation with his wife:

GRAHAM. I've blinded her with science. She thinks I'm resting with my diatonic resistors (Rayburn, 1977, p. 18).

The statements of a female character can demonstrate her negative attitude to the use of nomenclature by a male character, which takes place, for example, in the situation of communication between lovers:

GRAHAM. Ask me anything about superheterodyne frequency converters.

ELLIE. No, thanks.

GRAHAM. You take no interest in my work (Rayburn, 1977, p. 6).

The use of fictional nomenclature to create a humorous effect and to express their attitude to the vocabulary related to technology characterizes the verbal behavior of female characters. For example, a female character advises her lover to limp if he wants to convince his wife that he has bruised himself:

ELLIE. Bruised coccyx. You've got to make it convincing. You don't want her to think that you're really made of polyphosphoglyceraldepodge (Rayburn, 1977, p. 25).

When explaining unknown concepts, female characters use means that reduce the categorical nature of their statements, which demonstrates their desire not to hurt the male interlocutor's pride. For example, in the communicative interaction between characters who have recently met, the female interlocutor uses you know to reduce the categorical nature of the statement by explaining a term unknown to the male interlocutor:

EVA. I am all id.

REX. What's that?

EVA. You know, the primitive part of your personality (Manktelow, 1979, p. 26).

The use of nomenclature vocabulary in the male characters' remarks reflects the stereotype of the greater importance of the professional factor in the activities of middle-class men. It shows how vital nomenclature vocabulary is in the linguistic worldview of male characters. In addition, vocabulary that female interlocutors do not understand allows male characters to mislead them and achieve specific, pragmatic goals. The misunderstanding and non-use of nomenclature related to technology by female characters reflect the gender stereotype that women have a different sphere of interest.

The use of parables.

Parables combine proverbs and sayings with direct and allegorical meanings and are products of folk art that reflect the wisdom of the people and the values of their worldview. Most often, these are paradoxical maxims that express value judgments and prescriptions of a figurative and non-figurative nature. The phraseological nature of these units reflects their reproducibility, and their duality is idiomatic concerning the direct meaning expressed in the literal meaning of such statements.

A proverb is a short, epigrammatic statement that expresses a well-known wisdom, truth, or moral lesson in an allegorical manner. A proverb is a sentence with a didactic purpose to teach, warn, or caution. A proverb is a communicative phraseological unit that does not

have the character of proverbs. By their very nature, proverbs and sayings constitute a code of moral rules and assessments of life.

The gender analysis of characters' statements in classical dramatic works shows that in informal intergender communication, using parables as one of the strategies of veiling is characteristic of the remarks of male characters and is not typical of the verbal behavior of female characters. Thus, 75% of all paraphrases are used in the statements of male characters. For example, in the communicative interaction of a male character with an acquaintance:

GEORGE. Handsome is as handsome does (Manktelow, 1979, p.13).

During a conversation between a married couple:

RON. Still waters run deep (Daniels, 1986, p. 6);

To remove the instructive nature of the paraphrase in the statements of male characters, it is possible to paraphrase it. For example, a new interpretation of the well-known paraphrase An apple a day keeps the doctor away from the conversation of a married couple:

TREVOR. ...a screw a day keeps the tax man away (Daniels, 1986, p. 27).

The fact that in the situation of informal intergender communication, the use of paraphrases is more typical for the verbal behavior of male characters reflects the communicative stereotype of men's desire for instructional and authoritarianism when communicating with women. Thus, paraphrases are avoided in the remarks of female characters precisely because of their instructive nature.

Conclusion.

A dramatic work combining the features of the language of fiction and colloquial speech is a communication created by a playwright based on real communication. The choice of English dramatic works written in the 1970s-90s as the object of study allows us to analyze the character speech created by playwrights in terms of gender differences. The authors of dramatic works appear as informants who implement their knowledge of the peculiarities of gender manifestation in the statements of characters of opposite sexes. The authors of dramatic works, when creating a character's linguistic characterization, take into account the fact that gender differentiation of people's communicative behavior is based on psychological differences between the sexes, socio-historical peculiarities of the sexes' life, differences in their linguistic worldviews, levels of communicative competence and communicative and pragmatic norms.

Our analysis of characters' statements in modern dramatic works shows that the communicative behavior of characters in informal intergender communication, when the characters play the roles of spouses, lovers, friends, and relatives, has gender pragmatic differences. The analysis of these differences allowed us to identify several aspects:

- gender differences in communication;
- gender differences in the implementation of speech acts;
- gender differences in non-verbal communication behavior.

Consideration of the playwright's use of gender differences in non-verbal communication behavior shows that female characters express their emotions more widely through non-verbal means. When describing the non-verbal behavior of male characters, playwrights demonstrate the emotional restraint of the former and the absence of emotions that convey the character's powerlessness to control the situation (nervousness, fear, pleading, fright).

The playwrights' choice of lexical and stylistic means to create female verbal behavior is due to women's greater stereotypical sensitivity to the moral norms of society, uncritical assessment of the surrounding reality, general uncertainty about the correctness of their perception of the world, the peculiarities of organizing the linguistic picture of the world and the level of linguistic competence.

The authors' choice of lexical and stylistic means to reflect male verbal behavior is determined by the playwrights' ideas about the gender stereotype of men's traditional critical attitude to reality, ignoring the norms of behavior accepted in society, as well as their knowledge of the peculiarities of the organization of the linguistic worldview and the competence of representatives of the opposite sexes. The use of these lexical and stylistic means results in the image of a male character who demonstrates a critical attitude to reality, ignoring the norms of social behavior, a desire to disguise the meaning of a statement, confidence in the correctness of his views, and the instructive nature of communication.

Today, there is every reason to assert that there are feelings that only women or men experience. Therefore, according to these guidelines, there is a choice of language tools that is natural for some and irrelevant, optional for others. This study is not exhaustive. It aims to show the deep connections between language and gender, the subject of gender linguistics.

References

1. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти. –

Донецьк: ДонНУ, 2002. 362 с. [Biessonova O.L. Otsinnyi tezaurus anhliiskoi movy: kohnityvno-henderni aspekty. – Donetsk: DonNu, 2002. 362 s., in Ukrainian].

2. Борисенко Н.Д. Проблема статевої диференціації сучасного англійського мовлення // Актуальні питання вивчення мови, мовлення і перекладу: Вісник КДЛУ. Дослідження молодих вчених. Сер. Філологія. К.: Київ. держ. лінгв. ун-т. 1997. Вип. 2. С.11-15. [Borysenko N.D. Problema stat-evoi dyferentsiatsii suchasnoho anhliiskoho movlennia // Aktualni pytannia vyvchennia movy, movlennia i perekladu: Visnyk KDLU. Doslidzhennia molodykh vchenykh. Ser. Filolohiia. K.: Kyiv. derzh. linhv. un-t. 1997. Vyp. 2. S.11-15., in Ukrainian].

3. Вілкова О.Ю. Конструктивні та деструктивні функції гендерних стереотипів: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. н. К. 2005. С.18. [Vilkova O.Iu. Konstruktyvni ta destruktyvni funktsii gendernykh stereotypiv: avto-ref.dys.na zdobuttia stupenia kand. filol. n. K. 2005. S.18., in Ukrainian].

4. Семашко Т.Ф. Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. Вісник Маріупольського Державного Гуманітарного Університету. Серія: Філологія, 2010, №3. С.166-170. [Semashko T.F. Henderna linhvistyka v systemi suchasnoi movoznavchoi nauky. Visnyk Mariupolskoho Derzhavnoho Humanitarnoho Universytetu. Serii: Filolohiia, 2010, №3. S.166-170., in Ukrainian].

5. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі: [монографія] / А. П. Мартинюк, Харків: Константа. 2004. 292 с. [Martyniuk A. P. Konstruiuvannia henderu v anhlo-movnomu dyskursi: [monohrafiia] / A. P. Martyniuk, Kharkiv: Konstanta. 2004. 292 s., in Ukrainian].

6. Lakoff, R. Language and Women's Place. New York: Harper and Row. 1975. 328 p.

7. Talbot M. Language and Gender: An Introduction. Cambridge: Polity 2010. 273 p.

No 132 (132) (2024)

The scientific heritage

(Budapest, Hungary)

The journal is registered and published in Hungary.

The journal publishes scientific studies, reports and reports about achievements in different scientific fields.

Journal is published in English, Hungarian, Polish, Russian, Ukrainian, German and French.

Articles are accepted each month.

Frequency: 24 issues per year.

Format - A4

ISSN 9215 — 0365

All articles are reviewed

Free access to the electronic version of journal

Edition of journal does not carry responsibility for the materials published in a journal.

Sending the article to the editorial the author confirms it's uniqueness and takes full responsibility for possible consequences for breaking copyright laws

Chief editor: Biro Krisztian

Managing editor: Khavash Bernat

- Singula Aleksandra - Professor, Department of Organization and Management at the University of Zagreb (Zagreb, Croatia)
- Bogdanov Dmitrij - Ph.D., candidate of pedagogical sciences, managing the laboratory (Kiev, Ukraine)
- Chukurov Valeriy - Doctor of Biological Sciences, Head of the Department of Biochemistry of the Faculty of Physics, Mathematics and Natural Sciences (Minsk, Republic of Belarus)
- Torok Dezso - Doctor of Chemistry, professor, Head of the Department of Organic Chemistry (Budapest, Hungary)
- Filipiak Pawel - doctor of political sciences, pro-rector on a management by a property complex and to the public relations (Gdansk, Poland)
- Flater Karl - Doctor of legal sciences, managing the department of theory and history of the state and legal (Koln, Germany)
- Bence Orban - Doctor of sociological sciences, professor of department of philosophy of religion and religious studies (Miskolc, Hungary)
- Feld Ella - Doctor of historical sciences, managing the department of historical informatics, scientific leader of Center of economic history historical faculty (Dresden, Germany)
- Owczarek Zbigniew - Doctor of philological sciences (Warsaw, Poland)
- Gál Jenő - MD, assistant professor of history of medicine and the social sciences and humanities (Budapest, Hungary)
- Borbély Kinga - Ph.D, Professor, Department of Philosophy and History (Kosice, Slovakia)
- Eberhardt Mona - Doctor of Psychology, Professor, Chair of General Psychology and Pedagogy (Munich, Germany)
- Kramarchuk Vyacheslav - Doctor of Pharmacy, Department of Clinical Pharmacy and Clinical Pharmacology (Vinnytsia, Ukraine)

«The scientific heritage»

Editorial board address: Budapest, Kossuth Lajos utca 84,1204

E-mail: public@tsh-journal.com

Web: www.tsh-journal.com